

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

„MIROVNE INICIJATIVE NEVLADINIH ORGANIZACIJA U
POSTDEJTONSKOJ BOSNI I HERCEGOVINI (1996-2023),,

- master rad -

Kandidatkinja:

Medina Ibrahimović

Broj indexa: 924/II SPS

Profesor:

Akademik prof. dr. Nerzuk Ćurak

Sarajevo, januar 2024.

Sadržaj

I UVOD.....	2
1. Problem i predmet istraživanja	3
2. Ciljevi istraživanja	5
3. Hipoteze i indikatori	7
4. Naučni pristup – paradigma i metode istraživanja.....	9
5. Naučna i društvena opravdanost istraživanja.....	12
6. Kategorijalno pojmovni i terminološki sistem.....	13
II NAUČNA I DRUGA SAZNANJA O TEMI – PREDMETU ISTRAŽIVANJA.....	15
1. Polazna naučno-teorijska saznanja	15
2. Fundamentalna pitanja u vezi sa temom.....	16
3. Koncept mogućih odgovora.....	17
III. PREGLED MIROVNIH INICIJATIVA NEVLADINIH ORGANIZACIJA U BOSNI I HERCEGOVINI	18
1. Razvoj civilnog društva i nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini.....	18
2. Zakonska regulativa iz oblasti djelovanja nevladinih organizacija i njihova klasifikacija u Bosni i Hercegovini	28
3. Savremena slika civilnog društva u Bosni i Hercegovini	32
4. Primjeri mirovnih inicijativa nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini	35
4.1. Mreža za izgradnju mira.....	35
4.2. Nezavisni biro za humanitarna pitanja (IBHI)	38
4.3. Udruženje „Zašto ne?“	39
4.4. Omladinska nevladina organizacija Agape	39
4.5. Udruženje mladih Čaplja.....	40
4.6. Centar za promociju civilnog društva	43
4.7. Centar za izgradnju mira Sanski Most	40
V. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE ULOGE NEVLADINIH ORGANIZACIJA U MIROVNIM INICIJATIVAMA U BOSNI I HERCEGOVINI.....	44
5.1. Rezultati istraživanja – deskriptivna analiza.....	44
5.2. Rezultati višestruke regresije	57
VI ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	58
LITERATURA	61
Prilog.....	64

I UVOD

Nevladine organizacije se, posljednjih decenija, pojavljuju kao važni globalni akteri te pokušavaju stupiti u kontakt sa moćnim institucijama, što se uglavnom odnosi na njihovu društvenu svrhu, a koje se nerijetko tiču kvaliteta života u cjelini zajednice čiji je cilj promocija društvenih promjena. Ukoliko su poslovne organizacije jedna od dominantnih institucija u globaliziranom svijetu, nevladine organizacije su ih uzele kao mete svojih akcija. Da bi unaprijedili svoje interese, druge zainteresirane strane poput nevladinih organizacija uspostavljaju različite tipove odnosa s firmama: od kolaborativne do konfrontacionih akcija, kao što su protesti, bojkoti i građanske parnice. Od ignorisanja ili omalovažavanja ovih radnji može nastati posljedice. Postoje snažni poticaji za firme da promijene svoje politike koje udovoljavaju zahtjevima ovih interesnih skupina (*stakeholders*). Nevladine organizacije uglavnom su neprofitne organizacije koje dobijaju barem dio svojih prihoda od privatnih donatora. Uobičajene aktivnosti uključuju, između ostalog: pružanje pomoći u vanrednim situacijama, poticanje ekonomskog razvoja za ublažavanje siromaštva i / ili zagovaranje građana sa nepovoljnim statusom/položajem.

Nevladine organizacije su značajan akter u povezivanju s okruženjem Evropske unije što im daje posebno mjesto i ulogu u mirovnim inicijativama. Nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini nisu bile aktivne kao one u državama Zapadne Evrope ili Sjedinjenim Američkim Državama, te su različito tumačene u naučnim i stručnim krugovima.

U period od 1996. do 2023. godine, međunarodni donatori su mnogo investirali u nevladin sektor. Međunarodni donatori postaju neizostavni faktor funkcionisanja, rada i na kraju uticaja nevladinih organizacija kao i finansiranja mirovnih aktivnosti, a posebno onih koje se odnose na suočavanje s prošlošću.

1. Problem i predmet istraživanja

Problem istraživanja

Problem istraživanja se ogleda u tome što su mirovne inicijative nevladinih organizacija u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini značajno potrebne, posebno njenim građanima.

Iako se posljednjih godina afirmira značaj nevladinih organizacija, još uvijek ne postoji pozitivna podrška ovakvim inicijativama, pa su rijetki primjeri uspješnog djelovanja tih organizacija u Bosni i Hercegovini i praktično su zasnovani isključivo na angažmanu visoko motiviranih pojedinaca.

U postratnom periodu, međunarodni donatori su investirali milione konvertibilnih maraka u nevladin sektor posebno u projekte mirovnih inicijativa.

Ipak, ukoliko dođe do toga da je inicijativa dislocirana izvan socijalnog prostora u kojem djeluju individuum, građani kao pojedinci ili organizirani u formalne ili neformalne grupe, dolazi do pojave problema legitimiteta civilnih inicijativa u Bosni i Hercegovini. Programi koji mu se nude ne proističu iz interesa građana nego dolaze "odozgo", iz sfera udaljenih od grada. U ovom slučaju, građanin je samo korisnik kome se nudi određena "usluga".

Boljom konekcijom nevladinih organizacija bio bi riješen problem jer bi one imale veću inozemnu potporu, koja predstavlja temeljni podsticaj razvoju ovih organizacija.

Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja su mirovne inicijative nevladinih organizacija u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini. Mirotvorni aktivizam u Bosni i Hercegovini teorijski je slabo istraženo područje. "Udruženja građana, neprofitne organizacije ili političke stranke mogu se razumjeti kao izraz građanskog društva, ali i društvene vrijednosti, javno mnijenje ili demokratije".¹

Nevladine organizacije koje nose i naziv 'treći sektor', "ne učestvuju u vladanju niti imaju političke ambicije, osnovali su ih fizička ili pravna lica i područje njihovog djelovanja je vrlo

---

¹ Muller, N. E.; Seligson, A. M. (1994). "Civic culture and democracy: the question of causal relations", *American Political Science Review*, Vol. 88, No. 3.

široko. U slučaju dovoljno razvijenog civilnog društva, postoje nevladine organizacije koje pokrivaju sve građanske interese i potrebe”.²

NVO se identifikuje kao “nezavisno dobrovoljno udruženje građana koji djeluju zajedno na kontinuiranoj osnovi, radi ostvarenja zajedničkog cilja, koji nije dolazak na vlast, zarada novca ili pravno nedozvoljene aktivnosti”.³ Nakon 1995. godine i potpisivanja Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kojim je okončan rat u Bosni i Hercegovini, došlo je do naglog porasta broja nevladinih organizacija, i prema nekim procjenama, tada ih je bilo više od 1500, što se ipak ne može smatrati velikim brojem kada se poredi sa brojem NVO-a u drugim zemljama u tranziciji.

Građansko pravo na udruživanje i učešće u mirovnim inicijativama je, ustvari, postalo jednim od temelja slobodnog demokratskog društva i pravno - političkog sistema (države). U tom kontekstu se permanentno zagovara aktivno učešće svih članova društvene zajednice kroz razne asocijacije, udruženja i institucije s ciljem promoviranja pojedinačnih i kolektivnih prava i interesa svih članova društva. Koristeći se pravom na udruživanje, građani imaju mogućnost svoje pojedinačne interese i ciljeve podići na viši nivo, o njima javno diskutirati, mijenjati ih ili eventualno prilagođavati interesima udruženja ili asocijacije kojoj pripada. Time povećavaju svoje šanse i mogućnosti da, kroz realizirane kolektivne ciljeve, ostvari u značajnom dijelu i svoje individualne ciljeve i interese.

Činioci sadržaja predmeta istraživanja

Osnovni činioci sadržaja predmeta istraživanja svoj osnov imaju u artikulaciji i shvatanju općeg modela predmeta istraživanja društvenih pojava i procesa, adaptiranih specifičnim odredbama konkretnog predmeta istraživanja s jedne strane, te formulacije problema i teorijskog određenja predmeta istraživanja s druge strane.

Model tipskog predmeta istraživanja se sastoji od nekoliko činioca predmeta istraživanja, a to su:

---

² Kidd, Q. (2016): “Civic Participation in America”, *Springer*, New York, str. 195.

³ Willetts, P. (2002): What is a Non-Governmental Organization?. In UNESCO (Eds.), *Encyclopedia of Life Support Systems: Encyclopedia of Institutional and Infrastructural Resources*, Eolss Publishers, Oxford 2002, str. 5.

1. **Uslovi:** Uslov je kontekst strateških interesa za mirovnim inicijativama nevladinih organizacija od 1996- 2023. godine
2. **Subjekti zbivanja:** Subjekte zbivanja predstavljaju mirovne nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini kao i one iz Evropske unije, građani i različiti subjekti međunarodnih odnosa.
3. **Motivi, interesi i ciljevi aktera:** Osnaživanje mirovnih nevladinih organizacija iz Bosne i Hercegovine sa krajnjim ciljem izgradnje boljeg imidža i prepoznatljivosti u javnosti.
4. **Aktivnosti aktera:** Fokusirane na izgradnju i provođenje mirovnih politika, Bosne i Hercegovine te promocija saradnje sa nevladinim organizacijama iz Evropske unije.
5. **Korištenje metoda i sredstava:** Metode i sredstva relevantna za namjenu korištene u istraživačkom radu knjige, strategije i naučna istraživanja.
6. **Efekte djelovanja aktera:** U slučaju djelovanja aktera i poduzimanja potrebnih mjera došlo bi se do dobrih rezultata aktivnosti mirovnih nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini.
7. **Vremensko određenje predmeta istraživanja:** Vremensko određenje predmeta istraživanja odnosit će se na period od 1996. do 2023. godine.

Prostorno određenje predmeta istraživanja: Istraživanje koje se provodi obuhvata područje Bosne i Hercegovine.

2. Ciljevi istraživanja

Naučni cilj istraživanja

Naučni ciljevi su zadati nivoi naučnog saznanja koji se namjeravaju ostvariti naučnim istraživanjem i koji će biti sadržani u rezultatima istraživanja. Naučni ciljevi ovog istraživanja odnose se na istraživanje uspješnosti mirovnih inicijativa od strane nevladinih organizacija.

Najznačajniji naučni ciljevi unutar ovog istraživanja su:

- teorijska analiza civilnog društva, nevladinog sektora i mirovnih inicijativa;

- komparativni uvid u neinstitucionalne mehanizme implementacije projekata nevladinih organizacija na mirovne misije, te njihovu praktičnu primjenu u zemljama iz okruženja i Evropske unije;
- istraživanje načina uticaja nevladinih organizacija na organizaciju mirovnih misija, uz uvažavanje heterogene strukture države Bosne i Hercegovine.

Niz je prednosti umrežavanja nevladinih organizacija iz Bosne i Hercegovine sa drugim organizacijama iz Evropske unije u cilju lakše implementacije mirovnih inicijativa, jačanja kapaciteta ali i lakšeg dobivanja finasijskih sredstava kako od lokalnih tako i stranih donatora.

Ključne stvari za apliciranje na fondove od donatora iz Evropske unije „jesu specijalizacija i dovoljno jaki operativni i finasijski kapaciteti i upravljanje projektima nevladinih organizacija. Umrežavanje nevladinih organizacija s drugim organizacijama iz EU može biti presudno za dobivanje grantova te postajanjem respektabilnog aktera u zagovaranju javnih politika u Bosni i Hercegovini. Prilikom objavljivanja javnih poziva za dodjeljivanje sredstava uslov za projektne prijave nevladinih organizacija jeste da one budu u partnerstvu s barem još jednim NVO-om a kako bi postale važan kvalifikacijski kriterij. Kriterij često nalaže da je partnerski NVO iz države članice EU, države kandidatkinje ili iz države gdje se projekat implementira.“⁴

Ipak, nevladin sektor “mora uložiti znatno više napora u koordinaciji jer postoji čitav niz slučajeva dupliranja aktivnosti. Imajući u vidu pogodnosti i koristi koje umrežavanje i partnerski odnos između NVO-a može donijeti organizacijama, neophodno je raditi na podizanju svijesti o svim pogodnostima, ali i na vještinama dijaloga, zastupanja, planiranja, te dogovarati zajedničke ciljeve, programe i projekte. Dobro umrežene organizacije imaju jače kapacitete za saradnju sa lokalnim i višim nivoima vlasti, ali još važnije – imaju sposobnosti i kvalifikacije za dobivanje bespovratnih sredstava iz fondova Evropske unije”.⁵

Kvantitativni rast nevladinog sektora, kao i navedene činjenice o širini spektra i brojnosti usluga koje nevladin sektor pruža građanima, mnoštvo neposrednih kontakata s građanima, sve

---

⁴ Omerefendić, S. ur. (2014): *Priručnik za nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: EU & UNDP & Ministarstvo pravde BiH, str. 84.

⁵ Ibid, str. 84.

izraženiji trend umrežavanja na svim razinama, a posebno činjenica da se u domenu nevladinog sektora procesi socijalne fragmentacije, ako i socijalna integracija, dešavaju i izvan granica etnonacionalnih kolektiviteta.

Društveni cilj istraživanja

Društveni cilj ovog istraživanja se ogleda u sagledavanju doprinosa nevladinog sektora u savremenim demokratskim procesima u Bosni i Hercegovini kroz mirovne inicijative. Osim toga, cilj je ukazati kako projekti mirovnih inicijativa kreiraju dugoročnu dobit za građane.

“U posljednjih desetak godina civilni sektor izrastao je u vrlo respektabilnog partnera vladi, a svojim idejama i uputama bi mogao dati veliki doprinos”.⁶ “Civilno društvo izraz je ukupnih okolnosti u kojima nastaje i traje. Nevladin sektor u Bosni i Hercegovini također predstavlja izraz aktuelnog društveno-političkog konteksta, u strukturalnom i funkcionalnom smislu, i nije tek “implantat” nastao intervencijom međunarodne zajednice, ali, ova intervencija je ostavila i još uvijek ostavlja duboke tragove u postratnom razvoju nevladinog sektora u Bosni i Hercegovini.”⁷

3. Hipoteze i indikatori

Generalna hipoteza

Uspješnom realizacijom mirovnih inicijativa nevladine organizacije postaju respektabilan akter kod formalnih aktera i građana Bosne i Hercegovine.

Posebne hipoteze

- Što je veće povezivanje sa nevladinim organizacijama zemalja iz okruženja, inozemna potpora i temelji podsticaja u razvoju, to će biti veći uticaj nevladinih organizacija na kreiranje mirovnih inicijativa.

---

⁶ Ninković-Papić, R. at al. (2012): „Izveštaj o procjeni socijalnog poduzetništva u Bosni i Hercegovini“, FSU u BiH, august, str. 30.

⁷ Sejfija, I. (2009): *NVO sektor u BiH, tranzicijski izazovi*, Tuzla: Bosanska riječ, str. 9.

- Što se više inicira konkretnih inicijativa zajedničkog djelovanja, povećava se respektabilnost kod državnih aktera odnosno nadležnih vladinih organa vlasti, to dovodi do većeg uticaja nevladinih organizacija na zagovaranje i kreiranje javnih politika.
- Što nevladine organizacije više rade na pokretanju mirovnih inicijativa uz podršku Evropske unije, to će biti veći uticaj nevladinih organizacija kod građana.
- Što je veća finansijska potpora institucija Evropske unije na jačanju pozicije nevladinih organizacija, to će biti veći uticaj nevladinih organizacija na zagovaranje i kreiranje javnih politika.
- Što se više kreiraju mreže mirovnih inicijativa od strane motiviranih pojedinaca u cilju jačanja osnova za provedbu, to će biti veći uticaj nevladinih organizacija među građanstvom.
- Što više interesne skupine (*stakeholders*) vrše veliki uticaj na donošenje i realizaciju mirovnih inicijativa od strane javnih aktera, to će biti veći uticaj nevladinih organizacija na njihovu sprovedbu.

Indikatori

Indikatori u ovom istraživačkom radu su pisani iskazi odgovarajućeg sadržaja, a to su službeni državni dokumenti, javne politike Bosne i Hercegovine, politički izvještaji, naučne knjige, publikacije i drugo.

Osim toga, indikatori za provjeru postizanja postavljenih ciljeva su:

- Izvještaj o uključenosti aktera civilnog društva kod implementacije mirovnih inicijativa;
- Dobijanje respektabilnosti nevladinih organizacija od strane državnih aktera;
- Broj nevladinih organizacija koje dobijaju operativnu finansijsku podršku EU institucija;
- Mreže i zajednice nevladinih organizacija koje provode mirovne inicijative;
- Kreiranjem mreža nevladinih organizacija provode se mirovne inicijative;
- Donošenje novih, te promjena postojećih mirovnih inicijativa.

4. Naučni pristup – paradigma i metode istraživanja

Vrsta i tip istraživanja

Ovo istraživanje je teorijsko – empirijskog karaktera. U teorijskom pogledu, oslanja se na postojeća teorijska saznanja o implementaciji mirovnih inicijativa nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini.

Teorijsko-metodološki pravac

Pristup ovom istraživanju je integralno-sintetički, gdje se ne favorizira niti jedan teorijsko-metodološki pravac, što predstavlja jedan opći pogled na temu istraživanja. Ovo istraživanje sprovedeno je uz primjenu više naučnih metoda.

Osnovne metode naučnog saznanja

Osnovne metode naučnog saznanja koje su primjenjene u naučnom istraživanju su analiza, apstrakcija, dedukcija, indukcija, sinteza. Posebno će biti stavljen fokus na analizu sadržaja zvaničnih dokumenata, kojom će se pojedinačno objasniti svi faktori koji utiču na sigurnosnu politiku Bosne i Hercegovine, a onda i sinteza, kako bi se stekao kompletan uvid o cjelosti ovog pitanja.

Opće – naučne metode istraživanja

U okviru opće – naučnih metoda istraživanja korištene su analitičko – deduktivna metoda, te hipotetičko – deduktivna metoda.

Analitičko – deduktivna metoda će omogućiti saznanja o važnosti poduzimanja potrebnih aktivnosti, od strane nadležnih aktera, u cilju sticanja znanja o realizaciji mirovnih inicijativa nevladinih organizacija gdje one postaju respektabilan akter kod formalnih aktera i građana Bosne i Hercegovine.

Hipotetičko - deduktivna metoda bit će od pomoći prilikom utvrđivanja već postojećih naučnih saznanja o ovom pitanju.

Metode prikupljanja podataka

Za potrebe naučnih istraživanja, primjenjene su osnovne i opće-naučne metode naučnih istraživanja. Za potrebe empirijskog istraživanja, koristile su se metode pribavljanja podataka: analiza (sadržaja) dokumenata, metod ispitivanja (tehnika ankete, instrument anketni upitnik), te metoda studije slučaja (*Case Study*). Komparativnom metodom, omogućeno je istraživanje uticaja mirovnih inicijativa nevladinih organizacija u društvima sa različitim stepenom socio-ekonomskog razvoja. Teorijski model kao i prikupljanje podataka referirano je na upitnik iz političke analize autora Randalla Puljek-Shank „Iznad okvira projekata: lokalni legitimitet i zagovaranje civilnog društva u Bosni i Hercegovini“, kao i njegovog istraživačkog članka pod nazivom „*Dead letters on a page? Civil agency and inclusive governance in neopatrimonialism*“ i „Iznad okvira projekata: lokalni legitimitet i zagovaranje civilnog društva u Bosni i Hercegovini“ autora Puljek-Shank, R. (2020).⁸

Osim toga konsultovalo se i istraživanje: „*Nongovernmental Organizations' Policy Advocacy and Government Responsiveness in China*“ autora Zhang, Ch. (2017).⁹ Anketno istraživanje je provedeno na lokalnom, kantonalnom, entitetskom te državnom nivou na reprezentativnom i stratificiranom uzorku (10% - prema statističkoj metodi), a obuhvatilo je rukovodioce i aktiviste nevladinih organizacija, te službenike organa državne uprave (ministarstva i državne upravne organizacije). “Prema podacima Zbirnog registra fondacija i udruženja u Bosni i Hercegovini (<http://zbirniregistri.gov.ba/Home>), ukupan broj je 25.646, a broj stvarno aktivnih je teško utvrditi. Analiza aktivnih i neaktivnih NVO na uzorku od 1.000 nasumično odabranih NVO, ukazuje da 56,4% registriranih nije aktivno, tj. da nije moguće

---

⁸ Puljek-Shank, R. (2020). *Dead letters on a page? Civic agency and inclusive governance in neopatrimonialism*, Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen.; Puljek-Shank, R. (2020). *Iznad okvira projekata: lokalni legitimitet i zagovaranje civilnog društva u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung, FES.

⁹ Zhang, Ch. (2018): *Nongovernmental Organizations' Policy Advocacy and Government Responsiveness in China*, *Journals Sagepub*, Vol 47, Issue 4, str. 3.

uspostaviti bilo koji oblik kontakta s njima na osnovu dostavljenih podataka u registre udruženja i fondacija”.¹⁰

Mreža za izgradnju mira okuplja 226 članica (organizacija civilnog društva iz Bosne i Hercegovine i regije kao i obrazovne ustanove) koje su različite po svojim misijama i vizijama - ali baštine zajedničku vrijednost, a to je težnja ka miru u Bosni i Hercegovini. Za potrebe ovog rada provest će se terensko anketno istraživanje na lokalnom, kantonalnom, entitetskom te državnom nivou na reprezentativnom i stratificiranom uzorku (10% - prema statističkoj metodi) a obuhvatit će rukovodioce i aktiviste mirovnih nevladinih organizacija. Osim toga, metodom intervjua, obuhvatit će se najznačajniji rukovodioci najznačajnijih članica Mreže za izgradnju mira.

Uzorak

Radit će se na uzorku od 100 predstavnika mirovnih nevladinih organizacija. Anketa će biti distribuisana u pisanoj formi.

Podaci su prikupljeni za period od 1996-2023. godine sa neophodnim osvrtima na prethodne historijske dionice nužne za razumijevanja upravljanja mirovnim inicijativama u Bosni i Hercegovini.

Instrumentarij

Podaci su prikupljeni anketom koja se sastoji od multidimenzionalne skale. Multidimenzionalna skala sastoji se od tvrdnji na koje ispitanici odgovaraju stepenom slaganja od 1 (apsolutno se ne slažem) do 10 (apsolutno se slažem).

Anketa

Važni kriterijumi za odabir ankete su bili: jednostavnost i kratkoća, prilagođenost za

---

¹⁰ Žeravčić, G., ur. (2016). *Studija mapiranja OCD u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: European Union & EPRD, str..

mjerjenje određenog koncepta, da je upitnik po tipu samoprocjene, da ima visok stepen pouzdanosti i validnosti mjerenja ispitivanih koncepta i da je dostupna na B/H/S.

Izvori podataka

Izvori koji su korišteni pri izradi rada obuhvataju relevantnu naučnu literaturu iz oblasti sigurnosnih i mirovnih studija, međunarodnih odnosa i geopolitike.

5. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

Naučna opravdanost rada

U naučnom smislu, očekivani doprinos se sastoji u sublimiranju najnovijih teorijsko-empirijska saznanja iz oblasti javnih politika; Doprinosu boljem razumijevanju mnoštva novih pojmova, koncepata i postupaka odnosa civilnog društva, nevladinog sektora i mirovnog aktivizma.

Društvena opravdanost istraživanja sastoji se u aktuelnom i potencijalnom doprinosu istraživanja u shvatanju i akceptiranju sadržaja, obima, intenziteta mirovnih inicijativa. Društvena opravdanost upućuje i na to da se ukaže na moguće pravce djelovanja, organizovanja i implementacije mirovnih inicijativa koje sprovode nevladine organizacije.

Društvena opravdanost

Društvena opravdanost istraživanja se ogleda u tome da se ukaže cjelokupnom društvu na potrebu za mirovnim inicijativama, uključujući pri tome efekte mirovnih inicijativa među građanima.

6. Kategorijalno pojmovni i terminološki sistem

U teorijskom određenju predmeta istraživanja definisani su osnovni pojmovi koji ističu sva bitna svojstva predmeta istraživanja.

Civilno društvo se može definisati “kao složeno i dinamično društvo u kojem su zakonom zaštićene autonomija i sloboda nevladinih organizacija, koje su na jednoj strani orijentisani na nenasilje, samoorganizaciju i samorefleksiju i na drugoj strani, egzistiraju permanentno pod tenzijom u međusobnim korelacijama i u svojim odnosima sa državnim institucijama koje oblikuju, limitiraju, te i krajnjem slučaju, omogućavaju ove aktivnosti.”¹¹

Nevladine organizacije: “Pod nevladinim organizacijama u radu se podrazumijevaju udruženja koja su registrovana u skladu sa zakonom o udruženjima i fondacijama Bosne i Hercegovine¹², Zakonom o udruženjima i fondacijama Federacije Bosne i Hercegovine¹³, Zakonom o udruženjima i fondacijama Republike Srpske¹⁴ i Zakonom o udruženjima i fondacijama Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine”¹⁵ što je i uobičajen naziv u većini centralnih i jugoistočnih evropskih država.

Mirovna inicijativa – „Već u prvim godinama nakon rata u Bosni i Hercegovini javljaju se inicijative za ujednačenim i adekvatnim zakonskim regulisanjem nevladinog sektora, u kojima aktivno učestvuju i mirovne organizacije. Mirovni aktivizam je sve ono što doprinosi izgradnji mira. Mirovni aktivizam podrazumijeva podržavanje svih resursa u društvu koji pomažu pomirenju i uspostavljanju pokidanih veza. To je je vrlo složen i dugotrajan proces i to je nešto što se radi godinama, a ne u jednom trenu. Pod mirovni aktivizam mogli bismo, dakle, podvesti sve ono što može dovesti do pravde, nenasilja, afirmacije ženskih ljudskih prava, prihvatanja složenost savremenih identiteta.”¹⁶

---

¹¹ www.cidi.ba, pristup 13.1.2023. godine.

¹² „Službeni glasnik“ Bosne i Hercegovine, br. 32/01, 42/03, 63/08, 67/11.

¹³ „Službene novine“ Federacije Bosne i Hercegovine br. 45/02.

¹⁴ „Službeni glasnik“ Republike Srpske, br. 52/01, 52/05.

¹⁵ „Službeni glasnik“ Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, br. 12/02.

¹⁶ Topić, T., Živanović, A., Zolja, a. (2005): *Mirovni aktivizam u Bosni i Hercegovini*, Banja Luka; Grafid, str. 31.

Mreža za izgradnju mira - osnovana je 2010. godine najprije kao neformalna koalicija na inicijativu grupe mirovnjaka i mirovnjakinja i ljudi koji su se bavili tematikom mira u Bosni i Hercegovini i regionu su odlučili da formiraju neformalnu mrežu koja će raditi na uspostavljanju mira i pomirenja. „Od 2010. godine članstvo je kontinuirano raslo. Radi se o najvećoj mreži civilnog društva u Bosni i Hercegovini koja okuplja 226 članica (organizacija civilnog društva iz Bosne i Hercegovine i regije kao i obrazovne ustanove) koje su različite po svojim misijama i vizijama - Ipak svi baštine zajedničku vrijednost, a to je težnja ka miru u Bosni i Hercegovini. Godine 2018. se i formalno registruje kao udruženje jer su članice na skupštini dali povjerenje za registraciju te da budu sekretarijat neformalne mreže za izgradnju mira sa djelovanjem u oblasti izgradnje mira, vladavine prava, stanjem u lokalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini. U sve što se radi uključene su članice. Realizirali su niz edukacija i radionica gdje mladi uče o kulturi dijaloga, šta je diskriminacija, kako saradivati i živjeti zajedno te govoriti o zajedničkom životu i dijeljenju vrijednosti i radom. Radi se o aktivističkom pokretu koji na dnevnoj bazi prate aktivnosti u Bosni i Hercegovini i regionu te su aktivni u davanju podrške onima kojima je to potrebno posebno borcima za mir.“¹⁷

---

¹⁷ <http://www.mreza-mira.net/>, pristup 22.1.2023. godine.

II NAUČNA I DRUGA SAZNANJA O TEMI – PREDMETU ISTRAŽIVANJA

1. Polazna naučno-teorijska saznanja

Asad Nuhanović naglašava “dominantnu ulogu međunarodnih organizacija u izgradnji bosanskohercegovačkog civilnog društva, koje očigledno nisu odstupale od svog univerzalnog ‘demokratskog obrasca’, koji je po njemu, bio nekritički primjenjen na stvarnost.”¹⁸

Analizirajući prirodu i karakter tranzicijskog bosanskohercegovačkog društva Salih Fočo ukazuje na diskrepanciju između teorijskog normativizma i praktične stvarnosti u odnosu na pitanje vlasti i stvarnog posjedovanja moći. “Imaoci suvereniteta, tj. građani, vlast kontroliraju i nadziru njenu zakonitost rada putem kontrolnih mehanizama koje civilno društvo razvija i prakticira kao neotuđivo demokratsko pravo. Dakle, civilno društvo je ono društvo u kome vlada pravo i na njemu zasnovana funkcija i ovlaštenja vlasti, u kome postoji mogućnost kontrole rada vlasti od strane javnosti, odsustvo prisile i zabrana koje su u sferi duhovnosti, mišljenja, javnog iskaza, vjerovanja, odsustvo policijske i vojne prisile u cilju onemogućavanja zakonom uspostavljenih prava i sloboda građana. U teorijskom smislu civilno društvo je i idealizirani sistem odnosa pojedinca i vlasti. Stvarnost i praktičnost moći nešto su drugačiji od normativizma.”¹⁹

Jedan od razloga nesrazmjera u stvarnosti je, prema mišljenju Foče, to što je demokratizacija postala više potreba legitimacije samog poretka vlasti čiji nosioci onda koriste ekonomsku, političku i vojnu moć nezavisno od želja pojedinaca koji su subordinirani. U tom smislu, Fočo navodi da: “Vlade mjere i određuju stepen demokratičnosti po svome modelu bez obzira na kulturološke, geografske i druge karakteristike, a ne po uspjehu koje postiže jedna vlada i njeni subjekti. Demokratično je ono što određuju inostrane međunarodne institucije - stvarne institucije najrazvijenijih i najmoćnijih zemalja, a ne što je stvarna pozicija građana u toj zemlji. Dakle, na djelu je novi paradoks koji je zamijenjen starom retorikom odjevenom u novu terminologiju sa novim značenjima ovisnostima zemalja u razvoju od kapitala razvijenih

---

¹⁸ Nuhanović, A. (2005). *Fenomen javnosti*, Sarajevo: Promocult, str. 237.

¹⁹ Fočo, S. (2005). *Ogledi o tranziciji*, Zenica: Dom štampe, str. 37.

zemalja.”²⁰

Baveći se odnosom civilnog društva u pogledu praćenja dešavanja u oružanim snagama i općenito u segmentu sigurnosti, Sead Muratović je došao do zaključka da “kao u većini postsocijalističkih i tranzicionih društava i u Bosni i Hercegovini je veoma skroman doprinos civilnog društva u pogledu praćenja dešavanja u oružanim snagama i općenito u segment sigurnosti.”²¹

Nevladin sektor predstavlja terminološku raznolikost u zavisnosti od političkog, kulturnog i privrednog razvoja, neprofitni sektor se različito naziva u različitim zemljama. “Neprofitni sektor termin koji se najčešće prihvata, naglašava da ove organizacije, za razliku od profitnih, ne postoje primarno radi ostvarivanja profita”.²²

2. Fundamentalna pitanja u vezi sa temom

Oblast slobode udruživanja u Bosni i Hercegovini je u skladu sa međunarodnim standardima, prije svega Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kao i u oblasti mirovnih inicijativa. Odsustvo poštivanja univerzalnih ljudskih prava segmenata nevladinih organizacija, u praksi nevladinog sektora u Bosni i Hercegovini je dovelo do međusobnog suprostavljanja uticaja na zagovaranje i kreiranje javnih politika. Kao primjer se navodi aktivnost pojedinih nevladinih organizacija na usvajanju zakona koji u neravnopravan položaj stavljaju ratne invalide te ne daju bolji status. Bosanskohercegovačkom društvu i državi je neophodno donošenje javnih politika. Pod uticajem nevladinih organizacija, veliki broj općinskih vijeća ili načelnika su donijeli određene pravne norme (odluke, zaključke, naredbe). Ipak, javnost nije upoznata o javnim raspravama (debatama) o određenoj odluci ili budžetu u organizaciji nevladinih organizacija.

---

²⁰ Fočo, S. (2005). *Ogledi o tranziciji*, Zenica: Dom štampe, str. 38.

²¹ Muratović, S. (2006). *Ideja civilnog društva i sigurnost*, Sarajevo: DES, str. 124.

²² Kolin, M. *Nevladine organizacije (pojam, značaj, klasifikacije, profil)*. u: Petrović B. [ur.] (2002): *Civilno društvo i nevladin sektor*, Beograd: Palgo centar, , str. 66.

3. Koncept mogućih odgovora

Od velikog je značaja da civilno društvo i nevladin sektor kao njegov dio, zastupa civilnost u svim oblicima državnog i društvenog uređenja. Nevladin sektor je inicirao, vodio i uspješno realizovao veliki broj aktivnosti kroz neinstitucionalne mehanizme, sa ciljem kreiranja javnih politika, posebno kroz kampanje javnog zagovaranja i monitoring rada izvršne i zakonodavne vlasti, edukacije i kontrole tajnih aktivnosti. Od velike je važnosti istražiti u kojoj je mjeri primjena institucionalnih mehanizama saradnje vladinog i nevladinog sektora u Bosni i Hercegovini u skladu sa mehanizmima i praksom Evropske unije.

III. PREGLED MIROVNIH INICIJATIVA NEVLADINIH ORGANIZACIJA U BOSNI I HERCEGOVINI

1. Razvoj civilnog društva i nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini

Nije moguće reći sa sigurnošću kada je osnovano prvo udruženje građana u Bosni i Hercegovini. Ipak, može se potvrditi da su već u vrijeme Austro-Ugarske uprave u Bosni i Hercegovini postojali različiti oblici građanskih udruženja neprofitnog karaktera. Ove organizacije su se uglavnom bavile širenjem pismenosti, obrazovanjem, pitanjem religije, ali i širenjem nacionalne svijesti.

Historiografski izvori i analize svjedoče o dosta bogatoj praksi samoorganizovanja stanovništva na prostorima Bosne i Hercegovine. Važnu ulogu u historijskom konstituiranju bosanskohercegovačkog društva odigrala su razna udruženja i kulturna društva. "Ova udruženja na historijsku scenu stupaju sa epohom civilnog društva u Bosni i Hercegovini koja počinje osmanskim reformama u 19. stoljeću. Ove su reforme označene 'Hatišerifom od Gilhane' kojim je ukinut osmanski timarsko-spahijski vojno-feudalni sistem čime je označen prelazak na civilno društvo, i 'Hatihumajunom' kojim su formalno izjednačeni svi građani u Osmanskom carstvu. Posljedica je bila postepeno popravljjanje položaja inovjernih zajednica čiji se pripadnici emancipiraju i počinju djelovati kroz nove, autonomne institucije - crkveno školske općine, koje se bave organizacijom vjerskog i kulturno-prosvjetnog života. Ove institucije osnivane su iza 1862. godine kada se prvi put daje pravo na autonomiju i udruživanje u osmanskoj državi."²³

Intenzivniji razvoj institucija građanskog društva u Bosni i Hercegovini počinje nakon uspostave austrougarske vlasti na prostoru Bosne i Hercegovine od 1878. godine. U ovom period, organizacije građana mogle bi se, polazeći od sastava članstva, svrstati u pet kategorija:

- nacionalna kulturno-prosvjetna društva,
- mješovita udruženja koja su okupljala pripadnike dvaju nacionalnih skupina,
- multietničke asocijacije,
- useljenička udruženja,

---

²³ Hadžibegović, I., Kamberović, H. (1997). "Građansko društvo u Bosni i Hercegovini: porijeklo i kontekst". Sarajevo: Revija slobodne misli 99., 9-10, str. 47.

- radničke organizacije.

Prve značajnije organizacije bosanskohercegovačkih građana su humanitarna i kulturno-prosvjetna društva s nacionalnim ili vjerskim predznakom. Među prvima je osnovano Jevrejsko humanitarno društvo "La Benevolencija", koje će 1902. godine promijeniti naziv u "Prosvjetno-kulturno društvo La Benevolencija". Sa skoro istim programskim sadržajem djelovalo je u periodu od 1941. godine još nekoliko jevrejskih društava: "La Lira", "Matatja", "La Glorija", "Tarbut", "Jevrejski klub", "Safa Berura", ali kratkotrajnije i s manje uspjeha. Odlukom Zemaljske vlade u Sarajevu od 1902. godine odobren je rad dvjema organizacijama: "Hrvatskom potpornom društvu za potrebe đaka srednjih i visokih škola" i Srpskom kulturno-prosvjetnom društvu "Prosvjeta". Iste godine 11. decembra "Hrvatsko potporno društvo" mijenja naziv u Hrvatsko kulturno društvo "Napredak" sa sjedištem u Sarajevu. Godine 1903. dolazi do osnivanja Muslimanskog dobrotvornog društva "Gajret". Do kraja Prvog svjetskog rata, u Bosni i Hercegovini registrirano je 1256 društava u 258 naselja.

Useljenička udruženja imala su slične funkcije kao i društva lokalnog stanovništva s etničkim predznakom. Brinula su o očuvanju nacionalnog identiteta useljenika, razvijajući solidarnost i veze među članovima po principu nacionalne pripadnosti.

Jedine organizacije koje su uspijevale okupiti pripadnike sva tri etnikuma bili su sindikati. "Za početak sindikalnog djelovanja u Bosni i Hercegovini uzima se 1905. godina kada je formiran Glavni radnički savez. Prvi strukovni sindikat u Bosni i Hercegovini osnovan je 1906. godine, Sindikat metalških radnika, a na inicijativu Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine. Sva ova društva i udruženja učinila su mnogo na nacionalnom, socijalnom, prosvjetnom i humanitarnom polju, predstavljala su snažan integrirajući faktor u Bosni i Hercegovini. Društva koja organizira domaće stanovništvo zasnovana su na ideji nacionalnog pokreta, bez obzira što je sadržina njihova djelovanja uvijek bila kulturna, socijalna, prosvjetna i humanitarna. U uvjetima apsolutizma koji je vladao u Bosni do 1910. godine nije se moglo govoriti otvorenim i jasnim političkim jezikom, pa se željene ideje krijumčare u nepolitičkim društvima različitih usmjerenja. Zbog toga je djelovanje ovih društava strogo nadzirano i ograničavano na striktno pridržavanje zakona."²⁴

---

²⁴ Hadžibegović, I., Kamberović, H. (1997). "Građansko društvo u Bosni i Hercegovini: porijeklo i kontekst". Sarajevo: Revija slobodne misli 99., 9-10, str. 49.

Nacionalna društva domaćeg stanovništva nisu uvijek imala podršku vlasti. Politički se život odvijao unutar vjerskih i nacionalnih “nepolitičkih” društava, a kada se iza 1905. godine organiziraju političke stranke, one se oslanjaju na svoje već ranije oformljene vjerske, kulturne, prosvjetne, sportske, privredne i finansijske institucije, društva i udruženja. Zbog toga se u početku osnivaju pjevačka društva i čitaonice, a kasnije se prelazi na kulturno-prosvjetna, humanitarna i sportska društva. Poseban značaj u ovoj oblasti djelovanja imala su društva s kulturno-prosvjetnim i humanitarnim ciljevima: “Prosvjeta”, “Gajret” i “Napredak”.

Sva su ova društva imala puno podružnica po gradovima i varošima Bosne i Hercegovine. Navedeno ide u prilog tome da je u Bosni i Hercegovini sa osmanskim reformama s polovine 19. stoljeća i uspostavljanjem austrougarske vlasti s kraja 19. stoljeća došlo do ekspanzije udruživanja građana Bosne i Hercegovine. Počinje se intenzivno buditi svijest lokalnog domaćeg stanovništva za udruživanjem prije svega na nacionalnoj razini, a onda i na planu prosvjetnog, kulturnog, humanitarnog, radničkog i drugog vida udruživanja koje je, za to vrijeme, predstavljalo Bosnu i Hercegovinu kao jednu veoma demokratičnu i slobodnu zemlju.

Na tragu primjera Slovenije, Hrvatske, Srbije i Crne Gore, Bosna i Hercegovina je također prošla sličnu situaciju razvoja civilnog društva, s obzirom da je i ona bila dijelom bivše SFRJ, ali opet uz specifičnost koju nosi historija i jedinstvenost ove zemlje, i njenog političko-etničkog konstrukta. Razlikovanje Henria Bergsona u okviru otvorenog i zatvorenog društva, stavlja znak pitanja kada se govori o pravim civilnim inicijativama i civilnom društvu u Bosni i Hercegovini. Kako navodi Ismet Sejfića,²⁵ na ovu dihotomiju zatvorenog i otvorenog društva, mogu se razlikovati dva pristupa. Prvi je apsolutno negiranje bilo kakvih inicijativa, koje bi se mogle staviti pod kategoriju civilnog društva, a drugo je afirmativno zalaganje za inicijative koje se mogu svesti pod pojam civilnosti. Iako različiti autori ukazuju na autoritaran sistem u okviru SFRJ koji ne ide u prilog civilnom društvu, sistemskom analizom može se dokazati da je u periodu između 1945. godine do raspada Jugoslavije u Bosni i Hercegovini nastao i aktivno djelovao veliki broj subjekata, koji su egzistirali na “ivici civilnosti”.²⁶

“Osnovna karakteristika udruženja građana iz tog perioda je da su bila funkcionalna u smislu rješavanja određenih društvenih pitanja, te da su služila kao sredstvo političke kontrole. Organizacije koje su bile povezane sa vjerskim zajednicama su na samom početku zabranjene,

---

²⁵ Sejfića, op. cit., str. 82.

²⁶ Sejfića, op. cit., str. 85.

ali mnoge druge organizacije koje su djelovale na lokalnom nivou su smatrane bezopasnim za sistem, kao što su gorani, čuvari okoliša itd. Međutim, neki analitičari smatraju da komunistički period nije predstavljao crnu rupu za neprofitni sektor. Njegov ključni problem bio je ovisnost, odnosno kontrola od strane države odnosno partije”.²⁷

Prema Kamberović/Hadžibegoviću, “nakon 1949. godine, ova društva su imala određenu idealno-vaspitnu funkciju u kulturnoj sferi, propagirajući ideje socijalističkog razvoja, bratstva – jedinstva itd.”

U periodu od 1945. do 1950. godine mnoga udruženja koja su ranije bila aktivna na prostoru Bosne i Hercegovine, zahvaljujući Zakonu o udruženjima, zborovima i drugim javnim skupovima, obnovila su svoj rad, tu su neke tradicionalne organizacije kao što su: “Gajret”, “Napredak”, “La Benevolencija” i “Prosveta”. Brojevi koji pokazuju aktivitet ovih organizacija na području Bosne i Hercegovine, zaista nisu zanemarivi.

Podatak o tome da je 1954. godine u Bosni i Hercegovini aktivno djelovalo 388 kulturno umjetničkih društava, sedam amaterskih pozorišta, te kako navodi Neven Andelić²⁸ 1989. godine egzistiralo je oko 5000 aktivnih asocijacija. Time se jasno daje do znanja da je na području Bosne i Hercegovine, ipak postojala određena scena koja se približavala civilnom društvu, koliko god sistem kao takav nije pružao pogodnu klimu za razvoj istoga. Bosnu i Hercegovinu ne možemo promatrati izvan konteksta Jugoslavije, bar ne u periodu dok je bila jedna od republika, stoga i inicijative koje su se dešavale promatrat ćemo u jednom širem kontekstu. Kada se govori o civilnim inicijativama u obliku u kojem su egzistirale u SFRJ, nezaobilazna je Korčulanska ljetna škola, koja je bila aktivna u periodu od 1964-1974. godine. Njeni osnivači su Rudi Supek i Milan Kangrga. Iako je intencija škole prvenstveno bila stručno obrazovanje kadrova iz filozofije i sociologije, ubrzo se u prvi plan istakla otvorena razmjena mišljenja, te kritička diskusija o bitnim problemima naše savremenosti, i života današnjeg čovjeka. Sejfića²⁹ navodi da su u radu škole učestvovali poznati bosanskohercegovački intelektualci: Franc Cengle, Esad Čimić, Branislav Durdev, Ivan Focht, Božidar Jakšić, Olga Kozomara, Rasim Muminović, Besim Ibrahimpašić, Kasim Prohić, Božidar Gajo Sekulić, Džemal Sokolović, Vojin Simeunović, Abdulah Šarčević, Arif Tanović i Zoran Vidaković. Pored Korčulanske ljetne škole,

---

²⁷ Korjenić, O. (2006). „Civilno društvo i politička država“, Časopis za obrazovanje, nauku i kulturu „Most“, godina XXXI, str. 16.

²⁸ Sejfića, op. cit., str. 86..

²⁹ Sejfića, op. cit., str. 89.

nezaobilazan je i list "Praxis", koji je imao i međunarodno izdanje, a štampao se u Zagrebu. Tu su još: "Delo", "Filozofija", "Sociologija", te listovi: "Danas", "Vidici", "Student" i "Susret".

Korijen razvoja civilnog društva u Bosni i Hercegovini prepoznaje se već u osamdesetim godinama, a naročito u predratnome periodu i na početku raspada SFRJ, gdje Sejfića³⁰ ističe kako se često potiskuje u drugi plan postojanje i djelovanje mirovno-liberalnih civilnih alternativa u ovome periodu. Upravo stanje društva s oružanim sukobom i ratom, odrazilo se i na pokretanje brojnih građanskih mirovnih inicijativa širom Jugoslavije.

Među najaktivnijim je tih godina bilo "Udruženje za jugoslovensku demokratsku inicijativu (UJDI), osnovano početkom 1989. godine u Zagrebu. UJDI nije bila politička stranka, već je kao prva autonomna politička organizacija na području bivše Jugoslavije, usmjeravao aktivnosti na stvaranju proceduralnih pretpostavki za mirno razrješenje političke krize u zemlji te uspostavljanje liberalno-demokratskoga poretka. UJDI je bio organizacija općejugoslovenskoga karaktera, s produžnicom u svim tadašnjim republikama i pokrajinama."³¹

U duhu ovih inicijativa i pokreta, osvrnuo se i Gajo Sekulić,³² naglašavajući da je postojao veliki broj ljudi, navodeći brojku od desetine hiljada aktera, koji su zaista bili protiv rata, i koji su pokušavali na jedan mirovni način da skrenu pažnju i iskažu svoj stav.

Istaknuto mjesto među mirovno-liberalnim inicijativama i asocijacijama toga vremena imaju "Centar za antiratnu akciju", "Beogradski krug", "Helsinški komitet", "Centar za kulturnu dekontaminaciju". "U to vrijeme se održavaju poznate masovne mirovne akcije i manifestacije kao što su 'Hod mira' oko Savezne skupštine u Beogradu, potpisivanje peticije 'Spasimo Dubrovnik', 'Beogradski antiratni maraton'."³³

Uprkos ovim inicijativama i akterima, civilno društvo ipak nije bilo toliko razvijeno i u mogućnosti da napravi neki važniji pomak u mirovnom smjeru, te se rat ipak desio. Međutim i u vremenu agresije su pojedine civilne inicijative pokušavale da promoviraju mirovne alternative.

Nakon 1995. godine i potpisivanja Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kojim je okončana agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu, "došlo je do naglog porasta broja nevladinih organizacija, i prema nekim procjenama, tada ih je bilo više od 1500".³⁴

---

³⁰ Sejfića, op. cit., str. 91.

³¹ Sejfića, op. cit., str. 93.

³² Sekulić, G. B. (2006). *Individuum i nasilje 1991.: Otvorena pisma protiv rata*, Sarajevo: Rabić, str. 12.

³³ Sejfića, op. cit., str. 94.

³⁴ Terzić, S. S. (2001). "Civilno društvo", Sarajevo: Poglavlje XI u Međunarodne političke podrške zemljama jugoistočne Evrope – Lekcije (ne)naučene u BiH, Fond otvoreno društvo ViH, str. 177.

Sejfija³⁵, navodi kako su se konsolidirale određene grupacije multietničkog karaktera kao što su “Forum građana Tuzla”, te Asocijacija nezavisnih intelektualaca “Krug 99” u Sarajevu. I “Forum građana Tuzla” i Asocijacija nezavisnih intelektualaca “Krug 99”, pokušali su odgovoriti na realnost porasta nacionalizma u periodu kada su osnovane 1992./1993. godine, te su svoj rad usmjerili na osvještavanje u pravcu očuvanja cjelovite Bosne i Hercegovine. Svojim programskim sadržajem nastojali su da sačuvaju Bosnu i Hercegovinu kao cjelovitu i jedinstvenu, te da je uređenjem približe građanskoj demokratskoj državi.

“Upravo u takvoj državi civilne inicijative i civilno društvo te njegovi akteri, imali bi veoma važnu ulogu. Pored ove inicijative i asocijacije, djelovalo je još niz drugih civilnih organizacija u Bosni i Hercegovini kao što su: ‘Građanski forum Banja Luka’, ‘Demokratski krug Bihać’, ‘Helsinški odbor za ljudska prava’ u Republici Srpskoj, ‘Forum Zeničana’, ‘Centar za građansku suradnju Livno’, ‘Udruženje žena Tuzla’, ‘Nezavisna grupa građana u Mostaru’, ‘Helsinški komitet za ljudska prava Bosne i Hercegovine’, ‘Udruženje građana mješovitih brakova Zenica, Zavidovići i Kakanj’, Helsinški parlament građana (hCa Tuzla).”³⁶

Sejfija³⁷ ističe, da su “Forum građana Tuzla” i “Krug 99”, kroz projekt pod nazivom “Građanski alternativni parlament”, pokušali da potpuno pocijepanu bosanskohercegovačku javnost ujedine, te da pruže alternativu i civilni segment novonastaloj situaciji. Ratno stanje kao takvo, rezultiralo je dolaskom međunarodnih humanitarnih organizacija, a prije svega međunarodnih organizacija nastalih od strane Ujedinjenih nacija: UNHCR-a, UNDP-a i UNICEF-a.

Od 123 zemlje svijeta, koje su priznale Bosnu i Hercegovinu, “njih 34 učestvovalo je u humanitarnoj saradnji sa Bosnom i Hercegovinom putem nevladinih organizacija. Njemačka je imala najveći broj angažiranih organizacija (54), nakon toga slijede Sjedinjene Američke Države (47), Velika Britanija (41), Italija (20) i Francuska (24). Ove nevladine organizacije su gotovo u potpunosti preuzele razne vidove humanitarnoga rada i pomoći i postale bitan činilac ublažavanja posljedica teškoga stanja.”³⁸

---

³⁵ Sejfija, op. cit., str. 99.

³⁶ Sejfija, op. cit., str. 102.

³⁷ Sejfija, op. cit., str. 101.

³⁸ Sejfija, op. cit., str. 105.

Fenomen eksplozije nevladinoga sektora dešava se nakon uspostave mira u Bosni i Hercegovini. Sejfića³⁹ navodi kako se uzroci ovog naglog rasta, kojeg potvrđuju i brojke da je u martu 1998. godine u Bosni i Hercegovini bilo registrirano 542 nevladine organizacije, mogu protumačiti i objasniti kroz veliki socijalni zahtjev stanovništva, potrebom inostranih nevladinih organizacija za partnerima u Bosni i Hercegovini, strateškom orijentacijom međunarodne zajednice na jačanju institucija civilnog društva, te povećanjem broja zemalja i međunarodnih organizacija koje su orijentirale svoju pomoć prema Bosni i Hercegovini.

Tek nakon 2000. godine pojavljuje se određeni broj naučno-teorijskih elaboracija problematike civilnog društva u Bosni i Hercegovini. Krićka inicijativa Božidara Gaje Sekulića, objavljena pod nazivom “Civilno društvo, etno-kapitalizam i svijet rada” govori o tome. Radi se o vrlo kratkom tekstu, koji je po dubini i obuhvatu izrečenih teza jedna od prvih, ako ne i prva ovdašnja krićka paradigma o fenomenu “civilnog društva” u kontekstu “etno-kapitalizma” kao produkta “...nekrićkog političkog zavodništva (neo)liberalizma bez alternative.”⁴⁰ Pri tome se moraju imati na umu i skromne historijske predispozicije civilnog društva u Bosni i Hercegovini, kao i nedostatak teorijskih elaboracija. NVO-sektor, koji je najizraženiji dio civilnog društva u Bosni i Hercegovini, mora “spoznati svoju društvenu narav, objektivne mogućnosti vlastitog djelovanja, i neprekidno usavršavati vlastitu sposobnost za djelovanje.”⁴¹

Važnost razvoja civilnog društva iskazao je i Ugo Vlaisavljević u knjizi “Etnopolitika i građanstvo”:

Danas se Bosna i Hercegovina nalazi pred možda “najvećim iskušenjima u njenoj novijoj historiji. Ni to sa sigurnošću ne može tvrditi da li među njenim građanima postoji dovoljno međusobnoga povjerenja za gradnju zajedničke političke zajednice. Čak i ako ga sada i nema dovoljno, niko ne može biti siguran da je ovo povjerenje uništeno, a ne samo ranjeno, posljednjim ratnim sukobima. Samo krah svih pokušaja razvoja civilnog društva može pokazati nedostatak temelja-pluralnoga društva koje još čeka svoje rođenje. Ovakav izazov postavljen pred civilno društvo odgovara njegovoj prirodi, jer ono samo prema Walzerovim riječima, “jeste

---

³⁹ Sejfića, op. cit., str. 107.

⁴⁰ Sekulić, G. B. (2004). „Civilno društvo, etno-kapitalizam i svijet rada“, Revija slobodne misli 99, br. 45-46/2004, Asocijacija nezavisnih intelektualaca Krug 99, Sarajevo, str. 8.

⁴¹ Ibid, str. 7.

eksperiment ili duga serija eksperimenata, u tom smislu da je sve u vezi s njim probno i podložno ispravci.”⁴²

Građansko pravo na udruživanje postalo je “jednim od temelja slobodnog demokratskog društva i pravno - političkog sistema (države). U tom kontekstu se permanentno zagovara aktivno učešće svih članova društvene zajednice kroz razne asocijacije, udruženja i institucije s ciljem promoviranja pojedinačnih i kolektivnih prava i interesa svih članova društva.”⁴³

Koristeći se pravom na udruživanje, građani imaju mogućnost svoje pojedinačne interese i ciljeve podići na viši nivo, o njima javno diskutirati, mijenjati ih ili eventualno prilagođavati interesima udruženja ili asocijacije kojoj pripadaju. Time povećavaju svoje šanse i mogućnosti da, kroz realizirane kolektivne ciljeve, ostvari u značajnom dijelu i svoje individualne ciljeve i interese. Ohrabrivanje građanskog učešća od velikog je značaja posebno uzmu li se u obzir demokratske inovacije koje su fokusirane na efikasno uključivanje građana. Građanske inicijative, društveni pokreti su dio učešća građana odnosno civilnog društva u demokratskom društvu. Znatno je broj socijalno isključenih kategorija građana, relativno niska razina obrazovanja, samopouzdanja i motivacije, prisutni zdravstveni problemi i nedostatak radnog iskustva. U skladu s tim, potrebno ih je ohrabrivati i uključivati u programe obrazovanja odraslih s ciljem sticanja potrebnih znanja i vještina te jačati individualizirani pristup usluga mentora. Ostavlja se opravdanim pitanje koji su to pravni i strateški okviri, koje javne politike i prakse se primjenjuju u borbi protiv socijalne isključenosti?

“Participacija nevladinih organizacija kreće se od aktivnog uključivanja u javne rasprave na poziv organizatora do partnerstva sa vladinim organizacijama i, u nekoliko slučajeva, organizatora. Mnoštvo je faktora koji utiču na odluke - svakog pojedinačnog građanina na to da li će se uključiti u proces javnih konsultacija.”⁴⁴

Poslijeratni razvoj nevladinog sektora u Bosni i Hercegovini ukazuje da su prakse aktivne participacije, posebno u periodu nakon 2000. godine, rezultirale nastankom i razvojem različitih autentičnih formi participacije nevladinih subjekata u vršenju vlasti na svim nivoima. Pod pritiskom nevladinog sektora, ako treba da se prekorače formalno-pravna ograničenja u

---

⁴² Vlaisavljević, U. (2006): *Etnopolitika i građanstvo*, Mostar: Dijalog, str. 200.

⁴³ Okanović, H. (2021): “Značaj nevladinih organizacija u donošenju javnih politika u Bosni i Hercegovini u vremenu nakon Dejtonskog sporazuma”, Tuzla: Historijski pogledi, Vol. 6, Centar za istraživanje moderne i savremene historije Tuzla, str. 310.

⁴⁴ Kuka, 2018, op. cit. str. 56.

domenu participacije, koja, završava na nivou preporuka, apela i, u najboljem slučaju, kao konsultantska aktivnost ili diskusija vlasti i nevladinih subjekata oko određenih pitanja, nastali su neke nove autentične participacijske forme, koje polako dobijaju institucionalni karakter na različitim nivoima vlasti. Ovdje spadaju razni formalizirani oblici partnerstva nevladinog i vladinog sektora te autentične forme institucionalne participacije nevladinog sektora.

Omladinske nevladine organizacije “učestvuju u kreiranju omladinske politike na višim ili lokalnim nivoima, omogućujući omladinskim organizacijama preuzimanje određenih obaveza u sferi omladinskog rada te finansiranje iz državnih budžeta”.⁴⁵

Nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini se nameću kao partner u kreiranju političkih odluka, posebno na lokalnom nivou. Istovremeno, pokazalo se da vlasti nisu spremne na institucionalizaciju odnosa s nevladinim sektorom na nivou koji bi mu omogućio da, u odnosu na vlast, kao cjelina, predstavlja značajniju participacijsku komponentu. Neuspjeh pokušaja da se uspostave trajnije institucionalizirane forme odnosa s Vijećem ministara Bosne i Hercegovine govore ovome u prilog.

Povezivanje nevladinih organizacija s okruženjem Evropske unije znači veću inozemnu podršku, koja predstavlja temeljni podsticaj razvoju ovih organizacija. Evropska unija je teritorijalno najbliža Bosni i Hercegovini i nalazi se u istom geografskom predjelu. Evropska unija ima veliki uticaj na različite aspekte političkog i javnog života u Bosni i Hercegovini. U ovom radu, uzet će se u obzir i *case study*-je na primjeru zemalja Hrvatske i Slovenije jer se u njima nalazi značajan broj nevladinih organizacija koje se bave ostvarivanjem mjera javnih politika, koje će se nakon analize komparirati sa onim u Bosni i Hercegovini.

Vlade u Bosni i Hercegovini su shvatile kako se najbolje mogu štititi preko nevladinog sektora. Kreiran je ambijent da nevladine organizacije nemaju relevantan i značajniji uticaj na kreiranje javnih politika. Do toga je došlo usljed netransparentne dodjele sredstava organizacijama civilnog društva. To pogoduje da postoje projekti na terenu ali oni uglavnom nisu imali značajniji zagovarački potencijal te su najčešće poslužili za amortizaciju nezadovoljstva. Zbog sveukupne ekonomske situacije u državi, ne postoji socijalni kapital, odnosno mreža odnosa. U ukupnom ekonomskom sistemu rascjepkanosti je uticalo na to da ne postoji jedinstveno nego postoji fragmentirano javno mnijenje.

---

⁴⁵ Dokument: “Godišnji izvještaj za 2003. godinu”, Omladinska informativna agencija, Sarajevo, str. 14-15.

Značajan je broj nevladinih organizacija koje se dominantno finansiraju iz međunarodnih fondova kao što su Centar za promociju civilnog društva, Centri civilnih inicijativa, i njihov rezultat je dvostran. Zvanično, to je rezultat uglavnom projektnih aktivnosti, a nezvanično je to pritiskom od strane stranaca. Nevladin sektor u Bosni i Hercegovini ima brojna opterećenja. Ne postoji jedinstven kriterij za finansiranje nevladinih organizacija i najčešće nisu povezani sa ukupnom razvojnom strategijom. Nivo izdvajanja za nevladin sektor se značajno smanjuje. Jedna od osnovnih komponenti nevladinog sektora jeste dobrovoljnost i slobodno udruživanje u zagovaranju određenog interesa. Ukoliko nevladine organizacije nisu dovoljno jake, vlasti ih ne uzimaju kao relevantnog sagovornika jer znaju njihove kapacitete i mogućnosti. Ponekad vladini akteri znajući koliko je nevladin sektor slab, pokušavaju da kreiraju svoje politike a ne nužno interesima građana.

Navedeni pravci historijskog razvoja nevladinog sektora u Bosni i Hercegovini „svjedoče o izraženom kontinuitetu asocijacija zasnovanih na etničkoj i vjerskoj pripadnosti učesnika, dok tek u posljednjem periodu može se govoriti o trendu kvantitativnog rasta broja asocijacija za koje se može pretpostaviti da njihova veza odgovara konceptu premošćujućeg socijalnog kapitala. Povezujući oficijelni kapital karakterističan je za veze u okvirima etničkog nevladinog sektora. On je isključen jer etnificirani sistem vrijednosti i normi na kojim se temelje veze unutar etnokolektiva prihvatljiv je samo za njegove pripadnike, što opet za posljedicu ima zatvorenost institucija etničkog nevladinog sektora u vlastite okvire.“⁴⁶

Ova podjela je „bitna karakteristika nevladinog sektora u Bosni i Hercegovini. U funkcionalnoj ravni, kao i u kontekstu razvoja nevladinog sektora i civilnog društva u cjelini, te njihove uloge u procesima demokratske transformacije u Bosni i Hercegovini, ova podjela, ima značaj koji se ne smije zanemariti. Ako je civilno društvo jedina sfera u kojoj je jedino moguća reintegracija bosanskohercegovačkog društva kao (političke) zajednice građana, onda je sasvim jasno da etnifikacija dijela aktivnih subjekata nevladinog sektora, kao dinamičkog jezgra civilnog društva u Bosni i Hercegovini, znatno ograničava njegove liberalizacijske potencijale. Asim Mujkić pojašnjava kako „bosanskohercegovački građanin, a građanin je izvorno politička

---

⁴⁶ Vlaisavljević, U. (2006). *Etnopolitika i građanstvo*, Mostar: Udruga građana Dijalog, str. 26.

kategorija, uz pomoć vlastitog 'rodnog' pripadanja određenoj etničkoj grupi biva u konačnici depolitiziran.⁴⁷

2. Zakonska regulativa iz oblasti djelovanja nevladinih organizacija i njihova klasifikacija u Bosni i Hercegovini

Međunarodnim konvencijama i deklaracijama pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti, pravo na slobodu izražavanja i pravo na slobodu udruživanja kao temeljne poluge za djelovanje organizacija civilnog društva u Bosni i Hercegovini osigurano je čl. 9, 10 i 11 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Prema članu 9 stav 1, Konvencije “svako ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti, ovo pravo uključuje slobodu promjene vjere ili uvjerenja i slobodu čovjeka da, bilo sam ili zajedno s drugima, javno ili privatno, ispoljava vjeru ili uvjerenje molitvom, propovijedi, običajima i obredom.”⁴⁸

Na osnovu Zakona o udruženjima i fondacijama Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik Bosne i Hercegovine” broj 31/01), Zakona o udruženjima i fondacijama Federacije Bosne i Hercegovine (“Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine” broj 45/02) kao i Zakona o udruženjima i fondacijama Republike Srpske (“Službeni glasnik Republike Srpske”, broj 52/01) “registruju se sportski klubovi, savjetovališta, razni centri, udruženja privrednika, strukovna udruženja penzionera, mladih, intelektualaca, zanatlija, povratnika i slično.”⁴⁹

Rad i funkcionisanje sindikata u Bosni i Hercegovini, uređeno je entitetskim, odnosno zakonodavstvom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine. Prema Zakonu o radu Federacije Bosne i Hercegovine “radnici imaju pravo, po svom slobodnom izboru, organizirati sindikat, te se u njega učlaniti sukladno statutu ili pravilima toga sindikata”.⁵⁰ Zakon predviđa da se sindikati mogu osnovati bez ikakvog prethodnog odobrenja.

---

⁴⁷ Mujkić, A. (2005). „Korupcija, nacionalizam i prirodno stanje“ u: „Zeničke sveske“, Časopis za društvenu fenomenologiju i kulturnu dijalogiju, Zenica, str. 28.

⁴⁸ Član 9, stav 1, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, www.sostelefon.org.rs, pristup 10.1.2022. godine.

⁴⁹ Šapina, H., Trbić, Dž., Pejić, M. (2008). Finansijsko izvještavanje nevladinih organizacija u Federaciji Bosne i Hercegovine, Sarajevo: Udruženje „Libertas“, „IBHI“, str. 9.

⁵⁰ Član 14 Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine „Službene novine FBiH“, br. 25/16.

Iako je nevladina organizacija uobičajen termin u upotrebi, on kao takav ne postoji u pravnoj i zakonskoj regulativi i prilikom registracije pri relevantnim tijelima u Bosni i Hercegovini ne može se koristiti kao takav. Dakle, nevladine organizacije se mogu registrovati ili kao udruženje građana ili kao fondacija.

Ovi zakoni regulišu ovu oblast i po njima je registrovana većina organizacija u Bosni i Hercegovini, ali u obliku “udruženja građana”.

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je na svojoj sjednici, održanoj 30. novembra 2001. godine, usvojila prijedlog Zakona o udruženjima građana i fondacijama Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 32/01 od 28. decembra 2001. godine), a koji je stupio na snagu 05. januara 2002. godine.

Da bi unaprijedili svoje interese, “druge zainteresirane strane poput NVO uspostavljaju različite tipove odnosa s firmama: od kolaborativne do konfrontacionih akcija, kao što su protesti, bojkoti i građanske parnice. Ignorisanje ili omalovažavanje ovih radnji, može imati posljedice te postoje snažni poticaji za firme da promijene svoje politike koje udovoljavaju zahtjevima ovih *stakeholdera* (interesnih grupa)”.⁵¹

Nevladine organizacije “uglavnom su neprofitne organizacije koje dobijaju barem dio svojih prihoda od privatnih donatora. Uobičajene aktivnosti uključuju, između ostalog: pružanje pomoći u vanrednim situacijama, poticanje ekonomskog razvoja za ublažavanje siromaštva i/ili zagovaranje građana sa nepovoljnim statusom/položajem”.⁵²

Međunarodna klasifikacija neprofitnih organizacija (ICNPO) identifikuje “12 grupa organizacija, a služe za prikupljanje podataka o veličini neprofitnog sektora u različitim zemljama i to: 1) Kultura i rekreacija; 2) Obrazovanje i istraživanje; 3) Zdravlje; 4) Socijalna zaštita; 5) Zaštita životne sredine; 6) Razvoj i stanovanje; 7) Građanska prava i zastupanje; 8) Filantropija i promocija dobrovoljnog rada; 9) Međunarodne organizacije; 10) Preduzeća, profesionalne organizacije, udruženja; 11) Vjerske organizacije i 12) Ostale organizacije”.⁵³

Pored toga, značajan su akter u povezivanju s okruženjem Evropske unije što im daje

---

⁵¹ Eesley, Ch., Lenox, J. M. “Secondary Stakeholder Actions and the Selection of Firm Targets,” Working Paper. Also Best Paper Proceedings of the 2006 Academy of Management Conference. Atlanta, GA. August, 2006.

⁵² Salamon M. L. et al. (2004). Defining the Nonprofit Sector: A Cross – National Analysis, Manchester: Manchester University Press, str. 128-168.

⁵³ Kolin, M. (2002). *Nevladine organizacije (pojam, značaj, klasifikacije, profil)*, u: Branko Petrović [ur.] *Civilno društvo i nevladin sektor*, Beograd: Palgo centar.

posebno mjesto i ulogu. Pojava nevladinih organizacija i evolucija pojma javna politika trenutno je u centru interesovanja javnosti. Razvoj civilnog društva i nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini imale su značajan uticaj na kreiranje agendi javnih politika i cjelokupnog ciklusa javne politike. Javne politike i nevladin sektor nemaju dugu tradiciju jer im kako politički tako i ekonomski sistem bivše Jugoslavije kao i Bosne i Hercegovine tokom socijalističkog perioda, nisu omogućavali razvoj. Nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini nisu bile aktivne kao one u državama Zapadne Evrope ili Sjedinjenim Američkim Državama te su različito tumačene u naučnim i stručnim krugovima. Kako bi se istražio uticaj nevladinih organizacija na formiranje javnih politika važno je napraviti uvid u promjene u državama Istočne Evrope. Najprije devedesetih godina XX stoljeća dolazi do urušavanja Jugoslavije te međunarodnog priznavanja Bosne i Hercegovine. Proces transformacije bosanskohercegovačkog civilnog sektora značajno je usporen tokom ratnih dešavanja tako da su sve aktivnosti bile zaustavljene. Tokom promjena u društvu u predratnoj fazi kreirane su realne pretpostavke za razvoj nevladinih organizacija kao i općenito civilnog društva. U tom periodu, javljaju se i realne osnove za uticaj na javnu politiku. Ipak, tokom ratnih dešavanja od 1992. do 1995. godine, dolazi do radikalnih promjena. Prije svega, dolazi do pojave nevladinih organizacija koje ne promovišu temeljne vrijednosti civilnog društva.

Međunarodni donatori postaju neizostavni faktor funkcionisanja, rada i na kraju uticaja nevladinih organizacija.

“Razrađene i jake zagovaračke strategije utiču na donosiocje javnih politika. Novi instrument predpristupne pomoći Bosni i Hercegovini i ostale zemlje kandidati i potencijalni kandidati za članstvo u EU, IPA II (2014-2020), uveo je značajne novine kada je u pitanju civilno društvo”.⁵⁴

“Važno je naglasiti kako se tokom određenog vremenskog perioda svog razvoja i djelovanja, nevladina organizacija Centri civilnih inicijativa (CCI) fokusirala na jačanje odgovornosti izabраниh predstavnika i povećanje transparentnosti, kao i na poboljšanje korisničkog rada predstavnika vlasti. CCI je bio sve više i više orijentiran na najviše nivoe vlasti koji su uticali na javne politike i zagovarali interese građana. Da bi uticale na kreiranje pojedinih *policy* nevladine organizacije često koriste metode lobiranja”.⁵⁵

---

⁵⁴ Proposal IPA II.

⁵⁵ Isto, 2020.

Fondovi koji dolaze iz Evropske unije koji se odnose na teritorijalnu saradnju otvaraju mogućnost saradnje nevladinih organizacija iz Bosne i Hercegovine i zemalja regiona sa nevladinim organizacijama iz zemalja Evropske unije, na određenim pitanjima predstavljaju određenu korisnu platformu za razmjenu iskustava i neka dalja zajednička djelovanja i nakon projekata. Nevladine organizacije su značajan akter u realizaciji projekata i programa upravo zbog njihove uloge u zagovaranju određenih promjena bez obzira što su EU programi fokusirani na lokalni nivo. Te promjene ponekad mogu i krenuti sa lokalnog nivoa i onda uticati na promjene na višim nivoima kada su u pitanju sektorske politike. Nevladine organizacije su značajan akter i partner u provedbi projekata koji se finansiraju iz fondova Evropske unije jer na sebe preuzimaju uloge koje lokalne zajednice ne mogu zbog svoje prirode posla. Trenutno vlada bolja atmosfera među nevladinim organizacijama i njihovo jače učešće, a sve kao rezultat presušne potrebe za relevantan i stručan nevladin sektor kada se dođe do pregovora Bosne i Hercegovine sa Evropskom unijom po određenim poglavljima. Delegacija Evropske unije u Bosni i Hercegovini radi na povezivanju nevladinih organizacija na osnovu teme i njihovih krajnjih korisnika kojima se bave.

OCD koje provode projekte Evropske unije u Bosni i Hercegovini su za oblast kulture: Asocijacija za interkulturene aktivnosti i spašavanje naslijeđa Bosne i Hercegovine (AIASNa) i FLD Sarajevo, "DON" Prijedor i "ToPeeR" Dobo. Za politički pluralizam to su: "LDA" Mostar (partner lider), "LDA" Zavidovići, "LDA" Prijedor, "CRH" Trebinje, "ALDA", "ALDA" Skopje (pridruženi partner). Za oblast antikorupcije, to su: Centar za istraživačko novinarstvo u partnerstvu sa Udruženjem "Gea" - Centar za istraživanja i studije i Udruženjem "Futura". Za oblast izbora: Centri civilnih inicijativa (CCI), "DON" Prijedor, "Forum građana" Tuzla, "Perpetuum mobile" Banja Luka i "CGS" Livno. Za oblast ljudskih prava i demokratije: Fondacija lokalne demokratije (FLD), "Tolerancijom protiv različitosti" (ToPeeR), Klub potrošača TK, Institut za razvoj mladih "KULT" u partnerstvu sa Udruženjem poslodavaca Federacije Bosne i Hercegovine, "CARE" International, Udruženje "Romska djevojka-Romani ćej", Udruženje Roma "Jačanje Zuralipe" i druge. Za medije: "Mediacentar" Sarajevo u partnerstvu sa NVO "JaBiHEU". Za mlade: UG "Nešto Više", "PRONI" - Centar za omladinski razvoj (Brčko), Agencija za saradnju, edukaciju i razvoj (ACED) i Mreža savjeta/vijeća učenika Bosne i Hercegovine (mreSVUBiH). Za obrazovanje: Udruženje "Prava za sve" i UG "Budućnost" Modriča. Za oblast poduzetništva i lokalne ekonomije: Unija udruženja

poslodavaca Republike Srpske i Udruženje poslodavaca u Federaciji Bosne i Hercegovine. Za socijalnu inkluziju i poduzetništvo: „CARITAS“ BIH, UG „PROREHA“ Sarajevo, Savez slijepih RS, UG „TK FENIX“ i Udruženje „VEDRI OSMIJEH“, „LIR civilno društvo“ (LIR CD). Zaštita okoliša i klimatske promjene: Centar za razvoj i podršku, Centar za ekonomski i ruralni razvoj (CERD), Mreža za ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini, Centar za životnu sredinu (CZZS), Centar za ekologiju i energiju (CEE) i „Aarhus centar“ u BiH. Za oblast zdravlja: Institut za populaciju i razvoj i Savez za rijetke bolesti Republike Srpske.

Kada je Republika Srbija u pitanju važno je navesti inicijativu mladih koji su kroz mirovnu poruku uzele u jednom od najvećih muzičkih festivala u Evropi, novosadskom Exitu 04. Projekat “Imam neka s(j)ećanja” pokazao je kako mladi iz bivših jugoslovenskih republika, koji dolaze u Srbiju na festival, doživljavaju prelazak granica i susret sa ljudima koji žive u Srbiji. „Na tribini je prikazan istoimeni dokumentarni film, snimljen u organizaciji beogradskog Dokumentacionog centra ratovi 1991- 1999. godine, koji bilježi razmišljanja i susrete mladih iz Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine koji su odsjeli u Exit hostelu, o svemu sa čime se susreću za vrijeme trajanja festivala, a zatim i uzvratnu posetu studentkinje iz Beograda prijateljima iz Hrvatske, na jednom od koncerata rok grupe iz Srbije. Zaključak ovih mladih ljudi je da razmjena informacija doprinosi otvaranju jednih prema drugima, ali da ona još uvijek nije dovoljno intenzivna. Dolazak u Srbiju ih je ohrabrio da pokrenu inicijative u svojim sredinama za saradnju sa mladima iz regiona, i da upravo filmovi kao što je “Imam neka s(j)ećanja” mogu da podignu svest o drugima koji su nam u stvari veoma slični.“⁵⁶

3. Savremena slika civilnog društva u Bosni i Hercegovini

U Bosni i Hercegovini, posebno zapaženu ulogu u mirovnim inicijativama su imale omladinske organizacije kao što je bila Inicijativa mladih za ljudska prava koja je mnogo radila na pomirenju kao i Helsinški odbor za ljudska prava u Republici Srpskoj.

Mirovne inicijative su pomogle da se u određenim lokalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini uspostave normalni uslovi i život ljudi kao i da se oni počnu suočavati sa činjenicama koje su se stvane i desile što je posebno bilo teško na mjestima gdje su počinjeni

---

⁵⁶ Kostadinović, B. (2004). Pojedinačni projekti u vezi istine i pomirenja u bivšoj jugoslaviji i svetu, Aktivnosti Inicijativa na planu istine i pomirenja, Beograd, str. 56.

ratni zločini. Mladi koji su učestvovali u ovim projektima imali su različitu perspektivu o tome šta se desilo, a poseban fokus je bio istaknuti važnost održivog mira. Omladinske mirovne inicijative su bile memorializacija ili pak različiti događaji, konferencije i mirovne kampovi. Jedan takav mirovni kamp se održava u Rudom u organizaciji više nevladinih organizacija. U okviru ovog kampa, multietnička grupa mladih provodi sedmicu dana zajedno, učeći o identitetu, predrasudama, vještinama dijaloga i alatima za transformaciju sukoba u vlastitim zajednicama. Kamp je USAID-ov projekat kojeg provode Centar Karuna, Centar za izgradnju mira, Inicijativa mladih za ljudska prava u BiH - YIHR BiH, PRONI i Mali koraci. Osim toga, mirovni kampovi se održavaju u Sanskom Mostu, Bihaću, Tuzli i Brčkom gdje je bio i veći broj donator koji su se interesovali za mir.

Nakon 2007. godine se mijenjaju prioriteti o tome šta uraditi jer se mislilo kako su građani ušli u fazu pomirenja. Ipak, pozitivna činjenica je kako značajan broj mladih koji su trenutno uposlenici vladinih ili nevladinih organizacija imaju pozitivna razmišljanja kada su u pitanju mirovne inicijative. Ono što je evidentno, jeste kako je suočavanje s prošlošću negdje teže, a negdje lakše prolazilo. Na žalost, mlađe generacije danas ne razmišljaju mnogo o miru jer postoji veliki otpor prema određenim mirovnim aktivnostima i nema prevelike zainteresovanosti. Mirovne organizacije u Bosni i Hercegovini su ostvarili saradnju sa organizacijama iz Italije, Švedske i Njemačke.

Važno je navesti i mirovne skupove solidarnosti za prestanak nasilja i agresije u Palestini, a nevladine organizacije koje u imale aktivnosti i u oktobru 2023. godine u: MFS EMMAUS, Udruženje civilnih žrtava rata "Svjetlost" te mnoge druge neformalne skupine građana koje su organizovale humanitarne bazare u mnogobrojnim bosanskohercegovačkim gradovima sredinom oktobra 2023. godine.

Začetke razvoja funkcije korekcije vlasti nalazimo još u aktivnostima autentičnih prijeratnih civilnih inicijativa, mirovnog, liberalno-reformskog karaktera, a kontinuitet ove funkcije može se pratiti i tokom rata i u poratnom periodu.

Krug mirovnih aktera nastojalo se proširiti potpisivanjem "Ugovora o miru". „Ove, ali i ostale mirovne inicijative, u tadašnjem jugoslovenskom kontekstu, činile su jezgru prvih autentičnih građanskih pokreta čiji je cilj bio liberalizacija jugoslovenskog, odnosno

bosanskohercegovačkog društveno - političkog prostora, nasuprot ideologijama i političkim praksama etnonacionalističkog kolektivizma.“⁵⁷

Nevladine organizacije manje su hijerarhijski organizirane i većinom nisu usmjerene na dobit i na tržište niti su tako bliske državama.

“Savremena rasprava o civilnom društvu višestrana je i “kreće se u okviru trokuta država - tržište - civilno društvo.”⁵⁸

Jednostavniju klasifikaciju civilnog sektora predlaže Mihajlović uključujući u civilno društvo: “...nevladine organizacije – uključujući tu i tzv. udruženja građana (ali i navijačke grupe), sindikate, udruženja poslodavaca, crkve, medije, strukovna udruženja, neformalni i protestni aktivizam građana, individualne humanitarne i volonterske aktivnosti, kulturni aktivizam, aktivizam u sportu.”⁵⁹

Imajući u vidu primjere aktivnosti kroz koje se ostvaruje participacijska i korekcijska funkcija nevladinog sektora te mogućnosti koje se pružaju građanima da učestvuju u njihovoj realizaciji, može se govoriti o nevladinom sektoru kao praktičnoj školi demokratije. Iako ne postoje podaci o brojnosti učešća građanstva u ovim aktivnostima, ne može se zanemariti njihovo postojanje i kontinuitet u poslijeratnom periodu. Također se ne smije zanemariti činjenica da građani uključeni u članstvo nevladinih subjekata imaju određene mogućnosti suodlučivanja u donošenju odluka, realizaciji programa itd. Iako aktuelno zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini ostavlja mogućnost za širok odabir formi unutrašnje organizacije nevladinih subjekata (npr. tri osobe su dovoljne za osnivanje udruženja koje ne mora imati masovnije organe odlučivanja), najveći dio nevladinih organizacija i dalje je zadržao skupštine kao najviše organe u hijerarhiji donošenja odluka.

Razvoj participacijske funkcije nevladinog sektora u Bosni i Hercegovini je tekao u dva kolosijeka. Na jednoj strani nastojalo se iskoristiti postojeću formalno-pravnu regulativu koja ostavlja prostor za participaciju kroz propisane forme (javna rasprava, zborovi građana, građanske inicijative i referendum).

---

⁵⁷ Sejfića, I. (2010). *Korekcijska funkcija nevladinog sektora u BiH*, Uprava, 1(2), 17–39.

⁵⁸ Topić Stipičić, D., Karabatić, D. (2021). *Civilno društvo, prepoznatljivost i perspektiva*, Mostar: Sveučilište u Mostaru, str. 13.

⁵⁹ Mihajlović, S. (2005). „Kako nevladine organizacije vide političku moć i kako politička moć vidi nevladine organizacije“, dokument sa stručnog skupa „Analiza NVO okruženja – izazovi tranzicije“, Fond za otvoreno društvo Srbija, Beograd, str. 28.

Analiza aktuelne zakonodavne regulative kojom je reguliran rad zakonodavnih tijela na državnom, entitetskom, nivou distrikta, kantona, potvrđuje da su javne rasprave predviđene njihovim poslovnica. Kao sudionici u javnim raspravama, predstavnici nevladinog sektora imaju mogućnost da diskutuju već ponuđena zakonska rješenja (nacrti ili prijedloge zakona) što, u odnosu na zakonodavnu inicijativu, kojom se ukazuje na potrebu donošenja novih ili korekciju postojećih zakonskih rješenja, otvara mogućnost neposrednog dijaloga s vlastima oko pitanja koja su zakonom regulisana. Ipak, činjenica da se ovdje radi o konsultiranju, razlikuju se ove forme participacijske funkcije nevladinog sektora od formi kroz koje se ostvaruje suodlučivanje ili sudjelovanje u vršenju vlasti. Međutim, institucije državne vlasti, kako će biti primjerima pokazano, nemaju isključivi monopol na iniciranje javnih rasprava. Postojanje instituta javne rasprave u formalno-pravnoj ravni otvorilo je mogućnost subjektima nevladinog sektora da lobirajući i vršeći druge vrste pritisaka prema vlastima, iste privole na njihovo pokretanje.

Zborovi građana i građanske inicijative najprihvatljivije za građanstvo te da se najviše prakticiraju na lokalnom nivou. Nevladini subjekti i ovdje se postavljaju kao posrednici i inicijatori primjene ovih formi participacije. Javne rasprave u zakonodavnim tijelima su rjeđe korišteni mehanizmi, iako je na primjerima pokazano da se i u ovom slučaju nevladin sektor pojavljuje kao inicijator, dok referendum kao forma koja je u vrijeme socijalizma bila izuzetno raširena, skoro da se i ne primjenjuje u praksi.

4. Primjeri mirovnih inicijativa nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini

4.1. Mreža za izgradnju mira

Mreža za izgradnju mira je osnovana 2010. godine najprije kao neformalna koalicija na inicijativu grupe mirovnjaka, mirovnjakinja i ljudi koji su se bavili tematikom mira u Bosni i Hercegovini i regionu. Od 2010. godine članstvo je kontinuirano raslo. Radi se o najvećoj mreži civilnog društva u Bosni i Hercegovini koja okuplja 226 članica (organizacija civilnog društva iz Bosne i Hercegovine i regije kao i obrazovne ustanove) koje su različite po svojim misijama i vizijama - ipak svi baštine zajedničku vrijednost, a to je težnja ka miru u Bosni i Hercegovini.

Godine 2018. se i formalno registruje kao udruženje jer su članice na skupštini dale povjerenje za registraciju, te da budu sekretarijat neformalne mreže za izgradnju mira sa

djelovanjem u oblasti izgradnje mira, vladavine prava, stanjem u lokalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini. U sve što se radi uključene su članice. Realizirali su niz edukacija i radionica gdje mladi uče o kulturi dijaloga, šta je diskriminacija, kako saradivati i živjeti zajedno te govoriti o zajedničkom životu i dijeljenju vrijednosti i radu. Radi se o aktivističkom pokretu koji na dnevnoj bazi prati aktivnosti u Bosni i Hercegovini i region, te su aktivni u davanju podrške onima kojima je to potrebno, posebno borcima za mir.

Mreža za izgradnju mira je bila povezana i sa marševima mira gdje je uzela aktivnu ulogu. U pitanju su bile značajne aktivnosti koje okupljaju aktiviste koji se bore za mir kako u Bosni i Hercegovini tako i u svijetu, a posebno zapaženu ulogu je imao osnivač Mreže za izgradnju mira Goran Bubalo koji je bio nosilac velikog broja aktivnosti, a radio je i na ojačavanju i drugih organizacija koje su bile prepoznate i u lokalnim sredinama kako bi postale prepoznatljivije.

Ovo udruženje, uz Institut za razvoj mladih – “KULT” i Fondaciju “Mozaik” je dobilo priliku za finansiranje projekta “Snaga lokalnog” od strane USAID-a koji traje pet godina i bavi se poboljšanjem stanja za filantropiju u Bosni i Hercegovini. U okviru ovog projekta su još i dvije resursne organizacije: “Fondacija tuzlanske zajednice” i “Centar za građansku saradnju” iz Livna koje u svojim lokalnim zajednicama rade sa drugim organizacijama, jačaju njihove kapacitete, odgovaraju na njihove potrebe i imaju otvorene pozive za male grantove. Cilj projekta je da za lokalnu zajednicu ostvari dobrobit, a da sve organizacije civilnog društva djeluju u sinergiji. “Snaga lokalnog” je centar svih ideja, kapaciteta i motivacija dobre volje na osnovu koje bi se vršila promjena u lokalnim zajednicama.

Nedavno su predstavili rezultate istraživanja stanja u vezi javnih dobara i socioekonomske potrebe, te kako ih vide građani, biznisi i organizacije civilnog društva u 26 lokalnih zajednica u Bosni i Hercegovini. Istraživanje je pokazalo da većina od 26 ispitivanih gradova ima djelimičan pristup vodi za piće. Istraživanje je pokazalo kako je veliki broj lokalnih biznisa i organizacija civilnog društva više orijentisano prema zelenim politikama, a to je čuvanje lokalnih resursa i njihova zaštita. To znači ne pretjerivati prilikom korištenja resursa nego sa mjerom, a kada se koriste, onda se oni moraju reciklirati kako bez njih ne bi ostali za narednih deset godina.

Početakom 2022. godine su prezentirali obavljeno istraživanje na temu otvorenosti lokalnih vlasti prema zainteresiranoj javnosti. Istraživanje je provedeno najprije u 16 lokalnih

zajednica Bosne i Hercegovine, a cilj je da se nastavi i u ostalim. Pitanja koja su postavljena ispitanicima počivaju na SIGMA principima javne uprave kao i na indeksu transparentnosti koji provodi "Transparentnost" Srbija. U gradovima su bile formirane fokus grupe koje su brojale osam članova (po dva predstavnika/ce civilnog sektora, lokalne vlasti ili institucija, lokalnih biznisa kao i građana) kako bi se dobili objektivni pokazatelji. Indeks je proveden u četiri oblasti informacijske otvorenosti koji mjeri koliko su dostupne informacije koje lokalna zajednica dijeli sa zainteresiranom javnošću. Zatim segment konsultacija lokalne vlasti sa zainteresiranom javnošću gdje je napravljen osvrt na javne rasprave, tematske sjednice, da li i u kolikoj se mjeri organizuju na teme koje predlaže zainteresirana javnost i da li je ona pozvana na ove događaje. Zatim, tu je segment dijaloga lokalnih vlasti sa zainteresiranom javnošću jer je potrebno da se vodi dijalog ukoliko dođe do neslaganja. Tu je i segment partnerstva lokalnih vlasti sa zainteresiranom javnošću koji je jako važan a gdje se mjerilo koliko je lokalnih vlasti spremno da zajedno rade sa zainteresiranom javnošću, apliciraju na projekte i zajedno mijenjaju određene stvari u lokalnoj zajednici. Nevladine organizacije su tu da budu korektiv vlasti i ukažu na nešto da bude bolje.

Organiziranje lokalnih građanskih grupa za zaštitu javnih dobara u Bosni i Hercegovini ima izuzetnu važnost posebno na lokalnom nivou jer je on generator svih promjena u Bosni i Hercegovini. U Bosni i Hercegovini postoji oko 120 inicijativa za zaštitu javnih dobara u Bosni i Hercegovini u 2020. i 2021. godini što govori o tome da svijest građana o zaštiti okoline u kojoj žive raste svaki dan, što je od izuzetnog značaja za proces izgradnje javnih politika. Često se usvajaju evropski standardi za usvajanje javnih politika, ali se preskaču koraci prilikom donošenja javnih politika. Bitno je kod donošenja općinskih strategija uključiti građane, ali ukoliko su oni kazali da u njima nešto ne odgovara, to ne uđe u dokument jer se često vodi interesima određenih lokalnih moćnika.

Veliki broj mjesnih zajednica nemaju pristup čistoj vodi, kanalizacionim sistemima ili su pogođeni problemima otklanjanja otpada i raznim drugim oblicima zagađenja vode, zemlje ili zraka. Kada je u pitanju zaštita rijeka u Bosni i Hercegovini na tome se radilo sa velikim brojem nevladinih organizacija ali i neformalnih grupa. Male hidrocentrale su posmatrane kao izvor prihoda samo jedne osobe i kapitala onih koji su vlasnici. Učinak tih hidrocentrala u odnosu na ono što se gubi je zanemariv. Mreža za izgradnju mira se pridružila Koaliciji nevladinih organizacija koje su radile na prijedlogu.

Mobilizacija lokalnih zajednica za zaštitu javnih dobara kao i namicanje sredstava za lokalne inicijative je od izuzetne važnosti kako bi se osigurao minimum sredstava jer da bi jedan građanin iz dalekog Livna došao pred Parlament Federacije Bosne i Hercegovine, neophodna su određena sredstva. Neophodno je osnaživati NVO aktiviste, ali i platiti edukatore kako bi znali kako da najbolje usmjere svoje inicijative. Javno zagovaranje za lokalne inicijative jedna je od aktivnosti kojom se NVO organizacije dosta uspješno bave. Jako civilno društvo mora da skoncentriše moć u oblasti zagovaranja.

NVO mogu da daju opcije, pišu prijedloge javnih politika, da se konsultuju sa određenim donosiocima javnih odluka, sjede u radnim grupama, da nude istraživanja na kojima se mogu zasnivati konkretne javne politike onih koji ih pišu. Često NVO ne znaju da one nisu te koje pišu javne politike nego prijedloge javnih politika, ali da mogu biti članovi radnih grupa koji su prepoznati kao dobri stručnjaci. Donošenjem Zakona o zabrani izgradnje mini hidrocentrala je pokazano kako veliki broj različitih nevladinih organizacija, daju procjenu javne politike te ponude određenu alternative.

U Bosni i Hercegovini i regiji ženski mirovni pokret javlja se već nakon prvih naznaka rata 90-ih, s tim da su se neke mirovne aktivistice smatrale feministicama, a neke nisu. Mirovne aktivistice su se organizovale i sarađivale uprkos neprijateljskim, suprotstavljenim politikama država iz kojih dolaze. Smatrale se feministicama ili ne, bitno je primijetiti da mnogi/e teoretičar/ke ističu kako su kroz istoriju žene bile veoma značajne u antiratnim i mirovnim inicijativama.⁶⁰

Važno je naglasiti kako je Mreža za izgradnju mira ostvarila značajne rezultate u ženskom mirovnom aktivizmu.

4.2. Nezavisni biro za humanitarna pitanja (IBHI)

Osim Nezavisnog biroa za humanitarna pitanja, niti jedna institucija civilnog društva u Bosni i Hercegovini nije pokazala značajniji interes za permanentni monitoring i analiziranje efekata pojedinih javnih politika u Bosni i Hercegovini. Ova *think-thank* organizacija u svojim

---

⁶⁰ Žarković, T., Gaković, J. (2020). KOJEG JE RODA SIGURNOST? 20 godina Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 "Žene, mir i sigurnost" i njezina provedba u Bosni i Hercegovini, str. 105-123.

studijama je često isticala kako proces Evropskih integracija podrazumijeva obavezu socijalnog uključivanja i kreiranja javnih politika kroz veću ulogu civilnog sektora u ovim procesima.

4.3. Udruženje „Zašto ne?“

Udruženje „Zašto ne?“ formirano je 2001. godine u Sarajevu. Implementiralo je nekoliko kampanja i zagovaračkih akcija. Neke od njih su: „Uvođenje prava na prigovor savjesti u Bosni i Hercegovini“, „Kampanja za racionalizaciju javne potrošnje u Bosni i Hercegovini“, „Regionalna mirovna karavana“, „Kampanja za uvođenje direktne demokratije u Ustav Bosne i Hercegovine“, „Kampanja za povećanje stope upisa na fakultete u Bosni i Hercegovini“, „Kampanja za smanjenje poreza na dohodak“, „Dani aktivizma“ u gradovima i druge.

4.4. Omladinska nevladina organizacija Agape

Omladinska nevladina organizacija Agape nastala je kao rezultat omladinske inicijative iz Ljubuškog s prvenstvenim ciljem da pokrenu aktivizam, društvenu i kulturnu scenu u ovoj lokalnoj zajednici. Nevladina organizacija djeluje 12 godina, a neke od najpoznatijih aktivnosti su humanitarni Božićni sajam, večeri Muzičkog vremenoplova, tematske tribine kao i pozorišne predstave. Kada je Božićni sajam u pitanju, mnogo novca je rapoređeno u humanitarnu svrhu. Podijeljeni su paketi za 300 porodica u Ljubuškom.

U nastavku navodi kako je u humanitarnim akcijama do sada učešće uzeo veliki broj građana kao i privatnih kompanija iz grada Ljubuški koji su sponzorirali nabavku paketa. Novac i paketi koji su prikupljeni tokom humanitarne akcije, donirane su socijalno ugroženim stanovnicima sa područja ovog grada. Upravo ova humanitarna aktivnost se sastoji iz dva dijela. Prvi je organizacija humanitarnog Božićnog sajma dok je drugi terenski, kada aktivisti nevladine organizacije obilaze svoje sugrađane.⁶¹

Pored zabave, na sajmu su građani imali priliku uživati u raznim slanim i slatkim jelima, kao i toplim i hladnim pićima. Osim toga, na štandovima su bile izložene rukotvorine lokalnih

---

⁶¹ <https://snagalokalnog.ba/>, pristup 20.12.2023. godine.

kreativaca, a građani su u okviru humanitarne akcije imali priliku da ih kupe. Cjelokupni prihod koji je bio ostvaren za vrijeme trajanja Božićnog sajma je išao za kupnju osnovnih životnih namirnica za potrebite.

U ovoj nevladinoj organizaciji ukazuju na problematiku nepravilnog odlaganja plastičnih proizvoda. Na njihovim posljednjim sajmovima, 'Pozdrav ljetu' i 'Muzički vremeplov' imali su sve eko.

Na temu ekologije imali su radionice za djecu iz vrtića gdje su ih učili o recikliranju. Upravo je ekologija i ekološka osviještenost dio njihovog rada. Akcijom OktoberFEST željeli su razviti svijest kod mladih i djece da se brinu o prirodi i okolišu koji ih okružuje. Osim toga, radili su sa djecom i djevojčicama iz vrtića iz Ljubuškog. Za sve učesnike i učesnice bila je obezbijedena eko vrećica koja je prethodno donirane od firme Laser Ljubuški d.o.o.

Aktivisti ove nevladine organizacije posadili su 30 sadnica na području oko područne škole Crveni Grm a koja se odvijala u sklopu akcije Let's do it BiH.

4.5. Udruženje mladih Čaplja

Udruženje mladih Čaplja djeluje na području Grada Čapljine. Na ideju o osnutku udruženja su došli u ljeto 2020. godine, dok ih je petero sudjelovalo u projektu „Stariji brat, starija sestra“ u istoimenim ulogama mladima s područja Grada Čapljine. Tad su došli na ideju da osnuju udruženje te su 2021. godine krenuli sa svojim prvim aktivnostima.

Njihovi ciljevi su prvenstveno poboljšati položaj mladih osoba u Gradu Čapljini i okolnim mjesnim zajednicama, te stvoriti što više sadržaja zanimljivog upravo toj dobnoj skupini (od 15 do 30 godina). Osim mladih ljudi, bave se projektima vezanim uz ekologiju, rekreaciju treće životne dobi, humanitarnim akcijama, kulturnim manifestacijama te filantropskim aktivnostima.

"Mladi za kreativnu i održivu zajednicu" je projekt koji je trajao tri mjeseca. U sklopu projekta su se održavale večeri društvenih igara ili edukativni kvizovi za mlade osobe (15 do 30 godina) iz Čapljine, u prostorijama Edukacijsko umjetničkog centra "NotiS". Za one najbolje te večeri

(ovisno je li natjecanje u društvenim igrama ili edukativni kviz) domaćini nagrade simboličnom nagradom.⁶²

Ovo udruženje je organizator edukacija o zakonima za mlade osobe u FBiH i njihovim pravima, zajedno s „Vijećem mladih FBiH“, koji su u potpunosti podržali ovaj projekt, te pomogli financijski implementirati ga kroz podršku „G(a)rnt Mladih“. Nakon priče o zakonima, na opipljiv način su mogli usvojiti znanje o tek naučenom uz igricu "Vijećko" koju su osmislili i napravili ljudi iz "Vijeća mladih FBiH".

"G(a)rnt mladima" je jako korisna financijska podrška preko koje je aktivisti udruženja Čaplja su uspjeli implementirati ovaj vrijedan projekt, "Mladi za kreativnu i održivu zajednicu". Uz pomoć ove financijske podrške, mladima u Čapljini pružili su šansu da svakog četvrtka u prilagođenoj prostoriji, bez prisustva nikotinskih ili alkoholnih sadržaja, uživaju u različitim društvenim igrama ili testiraju svoje znanje (ali i nauče nešto novo) na edukativnim kvizovima koje su pripremili za njih. Na taj način su kreirali jedino ovakvo mjesto u Gradu Čapljini za mlade, te im pružili priliku da se zabave, upoznaju nove mlade, te kvalitetno provedu vrijeme sa svojim vršnjacima.

U sklopu ovog projekta organizirani su i „Edukativni kvizovi“ gdje mladi mogu provjeriti svoje znanje, ali i naučiti nešto novo. Kvizovi su zabavni, edukativni i šaljivi, prilagođeni srednjoškolskom uzrastu.

Aktivisti ovog udruženja zasadili su 500 sadnica crnog i bijelog bora, na opožarenom dijelu Gradine (brdo iznad Čapljine), te uz OSCE BiH obilježili 25 godina djelovanja OSCE Misije u BiH, posadivši simbolični drvored od 25 sadnica.

Osim toga u ljeto 2022. godine sastavili su anketni upitnik, i proveli istraživanje na području Čapljine, te uz pomoć prikupljenih rezultata kreirali "Strategiju za mlade" koja bi se uskoro trebala implementirati u Gradu.

Zajedno sa „Supergrađanima i Supergrađankama“ Grada Čapljine, oslikali su mural na stopi mosta Dr. Franje Tuđmana u Čapljini, drvo sa otiscima dlanova grupa ljudi iz Grada.

U decembru 2022. u saradnji s „Centrom za mlade – Čapljina“ organizirali su humanitarni kviz, gdje su prikupili 500,00 KM i uz pomoć "Crveni križ - Čapljina" te platili račune za električnu energiju porodicama u potrebi.

---

⁶² <https://snagalokalnog.ba/>, pristup 20.12.2023. godine.

Početak 2023. godine započeli su projekt "PAGANINI - "Centar za rekreaciju i relaksaciju 3. životne dobi" gdje dvije stručno obučene osobe obavljaju grupne vježbe, fizikalne terapije, masaže, vađenje nalaza, i slične usluge osobama koje imaju minimalnu (ili manju) mirovinu potpuno besplatno. Projekt je vrijedan 60.000 eura, gdje su podržani od strane privatne donatorice iz Italije, s kojom imaju ugovor do prvog mjeseca 2026. godine (s mogućnošću produženja). U sklopu projekta vršili su i sedmične posjete službenom staračkom domu Grada Čapljine na Domanovićima, gdje zajedno s 50-ak korisnika doma vježbaju i pružaju potrebnu uslugu. Kroz samu "ordinaciju" (koja je renovirana i opremljena svom potrebnom opremom doniranim novcem) prošlo je za manje od godinu dana preko 100 ljudi iz Grada Čapljine i okolice.

Iz ovog udruženja smatraju kako su filantropija i lokalni aktivizam veoma važni jer treba činiti dobro, kako bi se mogao dobru nadati. Biti human i činiti dobro drugima, su jedni i od ciljeva njihovog udruženja.

Organizirali su „Humanitarni kviz“ prošle godine i prikupljenim novcem platili račune za električnu energiju potrebitim porodicama.

4.6. Centar za promociju civilnog društva

„Centar za promociju civilnog društva“⁶³ je nastao nakon procjene politički aktivnih građana koji su zacrtali šta je to što bi trebalo biti korektivni element i ideja kako bi postali ključni faktor u razvoju demokratske Bosne Hercegovine. Nakon aktivnog rada tri godine, započeli su sa radom na najvećoj do sada provedenoj kampanji GROZD (Građansko organizovanje za demokratiju) u Bosni i Hercegovini i realizovali je 2006. godine. U okviru ove građanske platforme je izloženo 12 ključnih ciljeva kao što su zapošljavanje, evropske integracije i drugi. Tada je prikupljeno 505.000 potpisa od građana, i objektivno kao subjekt čiju su kampanju vodili „Centar za promociju civilnog društva“ i „Centri civilnih inicijativa“, a finansirao USAID (Američka agencija za međunarodni razvoj) u iznosu od 497.000 dolara, dala se ideja kako se radi o dobrom principu. Dalje se ovaj projekat nastavio kroz praćenje, odnosno monitoring i evaluaciju naredne četiri godine.

---

⁶³ Intervju sa uposlenikom Centra za promociju civilnog društva je obavljen 18.12.2023. godine.

CPCD u svom portfoliou djeluje u 3 programske oblasti: stvaranje podržavajućeg okruženja za djelovanje civilnog društva u BiH i regiji Zapadnog Balkana, jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva i aktivniju ulogu u svim demokratskim procesima, te uspostavljanje saradnje između vlasti i civilnog sektora. Od 2013. CPCD prati stanje u civilnom sektoru koristeći se naučno utemeljenim alatom Monitoring Matrix koji predstavlja jedinstven regionalni alat za praćenja stanja okruženja u kojem djeluje civilno društvo. Centar za promociju civilnog društva (CPCD) i Dijaspore za razvoj BiH (i-dijaspore) u okviru ciklusa online pričaonica 1000 zašto, kako, zato civilnog sektora u 2021. godini organizirali su pričaonicu pod nazivom Perspektive mirovnog aktivizma u doba kriza: bespomoćnost ili jedina nada u bolje sutra.

4.7. Centar za izgradnju mira Sanski Most

Udruženje "Centar za izgradnju mira" Sanski Most je osnovana 26.07.2004. godine. Udruženje je slobodno, dobrovoljno, demokratsko, vanstranačko i nevladino udruženje građana Bosne i Hercegovine. Područje djelovanja Centra za izgradnju mira je, ne samo teritorij Bosne i Hercegovine, već i šire, gdje god ima potrebe za nenasilnim rješavanjem sukoba.

Njihov cilj jeste ostvariti saradnju sa sličnim udruženjima i organizacijama u zemlji i inostranstvu- Centar za izgradnju mira je samostalan u utvrđivanju svojih programskih ciljeva i djelatnosti. Osnovni cilj ovog Centra je izgradnja i održavanje mira, prvenstveno u Bosni i Hercegovini, ali i u zemljama u kojima se konflikt desio ili se može desiti.

Osim toga, ciljevi su izgradnja mira, uspostava komunikacije i izgradnja povjerenja među bivšim zaraćenim stranama, razumijevanje međukulturoloških, međureligijskih, međuetničkih razlika; dovođenje tolerancije spram drugog i drugačijeg na viši nivo te razumijevanje i poštivanje ljudskih prava, a posebno prava žena i djece.

V. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE ULOGE NEVLADINIH ORGANIZACIJA U MIROVNIM INICIJATIVAMA U BOSNI I HERCEGOVINI

5.1. Rezultati istraživanja – deskriptivna analiza

Pretpostavke istraživanja

Vrijednost Cronbach-ovog Alfa koeficijenta za svaku je stavku bila je između 0,76 i 0,86, što ukazuje na visoku pouzdanost pitanja iz korištenog upitnika. Cronbach-ov Alfa koeficijent za sve konstrukte je viši od 0,76 ili više, što se smatra izuzetno prihvatljivim odnosno izvrsnim rezultatom. Nakon prikupljanja podataka, oni su uneseni u SPSS bazu podataka i kao prvi korak testirani su na internu konzistentnost svakog od odjeljaka/konstrukata. Prikaz Cronbach-ovog Alfa koeficijenta po stavkama nalaze se u prikazanoj donjoj tabeli.

Tabela 1. Cronbach Alpha coefficients za svaki konstrukt/odjeljak

Konstrukti / odjeljci:	Cronbach's Alpha
MFO – Mirovne organizacije i EU	.863
ZAPE – Zagovaračke akcije i podrška EU	.839
SIZS – Stakeholders i zagovaračke strategije	.765
ED – Efikasnost djelovanja	.684

Detaljnijom analizom može se saznati kako je veoma mali broj pitanja koja nisu prema Cronbach's Alpha vrijednostima, odnosno nisu povezana s ključnim konstruktima ciljanim u istraživačkom modelu. U skladu sa pretpostavkama Centralne granične teoreme, primijenjene su neparаметarske tehnike i test, s obzirom na blagi iskorak raspodjele udesno za svaku varijablu konstruiranog modela. Analiza normalnosti raspodjele najvažnijih varijabli odnosno konstrukata

je prikazana tabelarno i grafički gdje se može vidjeti kako svaka varijabla nema potpuno normalnu raspodjelu.

Metode korelacije i regresije korištene su u ovoj studiji za ispitivanje veza i međusobnih utjecaja između različitih konstrukcija dokazivanjem odabranih pretpostavki koje se tiču utjecaja pojedinih neovisnih varijabli na zavisnu varijablu modela, odnosno pojedinih prediktorskih varijabli na kriterijsku varijablu, jer je to nije klasičan eksperiment.

Ocjenjivanje stavova o povezanosti mirovnog aktivizma nevladinih organizacija i fondacija sa drugim vladinim institucijama u Bosni i Hercegovini

Istraživanje koje je provedeno ima za cilj identificiranje veza koje postoje između varijabli koje mjere povezanost mirovnog aktivizma nevladinih organizacija i fondacija sa drugim vladinim institucijama u Bosni i Hercegovini od 1995. do 2023. godine.

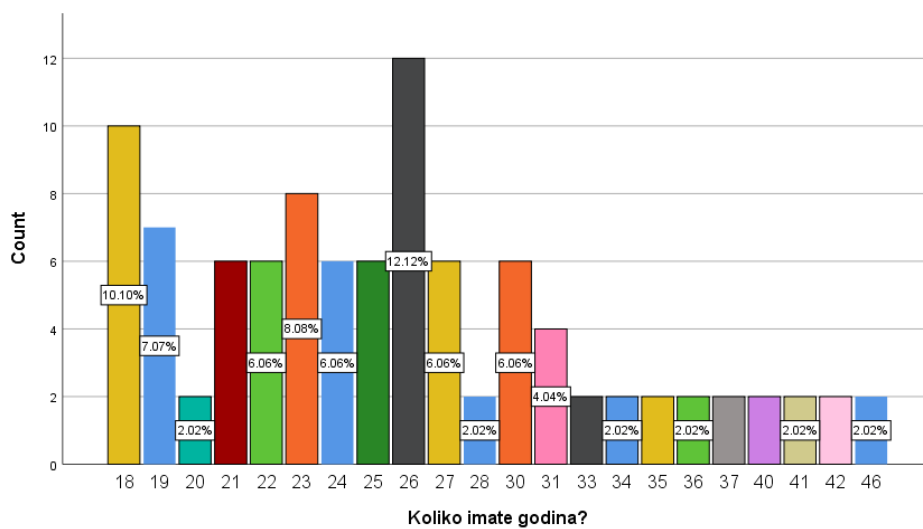
U nastavku se nalazi grafički prikaz rezultata anketnog istraživanja ispitanika koji su zaokružili jedan od ponuđenih brojeva na skali od 1 do 10 za svaku od navedenih tvrdnji. Time su izraziti ocjenu svog slaganja ili neslaganja sa navedenim tvrdnjama, a značenje brojeva je sljedeće: (1) U potpunosti se ne slažem, (2) Pretežno se ne slažem, (3) Djelimično se ne slažem, (4) Skoro djelimično se ne slažem, (5) Nemam mišljenje, (6) Umjereno se slažem, (7) Prilično pretežno se slažem, (8) Pretežno se slažem, (9) Značajno pretežno se slažem, (10) Potpuno se slažem.

Pošto podaci nemaju normalnu raspodjelu podataka prilikom testiranja, što potvrđuje negativna asimetrija Skewness, koristili su se neparametrijske tehnike (Hi², Spearmanov koeficijent, Mann-Whitney U Test, regresija i drugo). Testiranje statandardne nezavisnosti dviju kategoričkih varijabli hi-kvadrat testom u programu SPSS upoređene su H₀ i H₁, H₀ i H₂ te H₀ i H₃.

Istraživanje je rađeno na uzorku od 100 predstavnika mirovnih nevladinih organizacija. Anketa će biti distribuisana u pisanoj formi.

Najveći broj ispitanika je imao između 18 i 30 godina. Najviše je bilo onih sa 26 godina (12,1%), zatim 18 godina (10,10%) te 23 godine (8,08%). Najmanji broj ispitanika je imao od 34 do 46 godina.

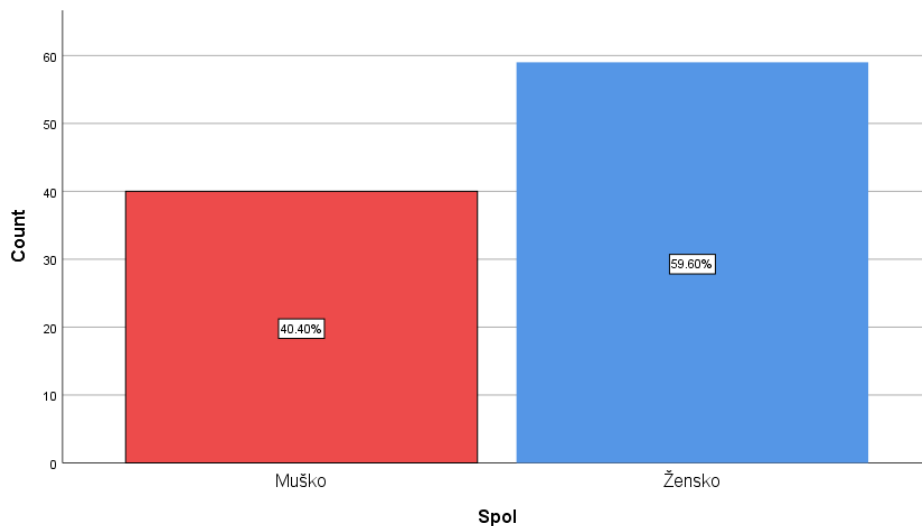
Grafikon 1.

Izvor: Autor

Najveći broj ispitanika je bilo ženskog pola, njih 59,60% dok je muškog bilo 40,40%.

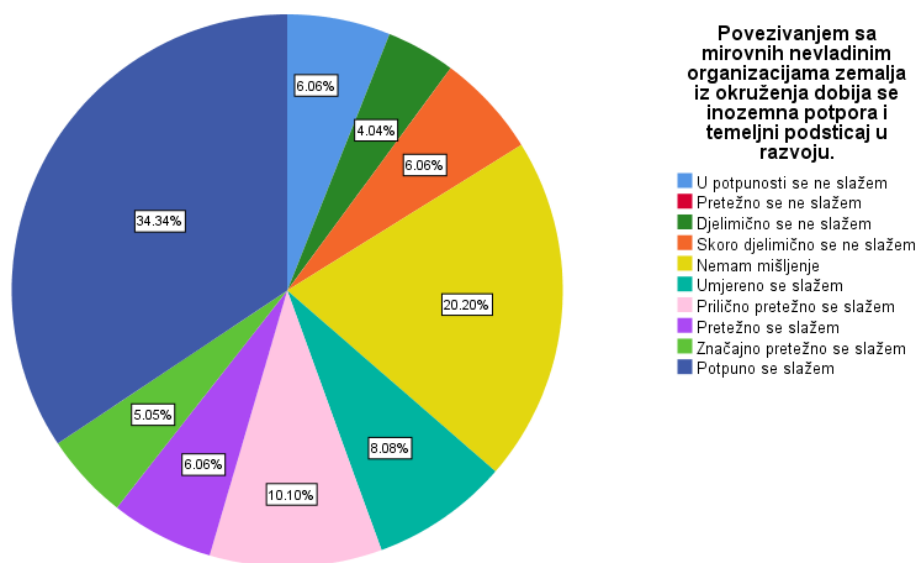
Grafikon 2.

Izvor: Autor

Kako se povezivanjem sa mirovnih nevladinim organizacijama zemalja iz okruženja dobija inozemna potpora i temeljni podsticaj u razvoju u potpunosti se slaže 34,34% ispitanika, zatim 20,20% njih nema mišljenje, dok se njih 10,10% prilično pretežno slaže sa ovom konstatacijom.

Grafikon 3.

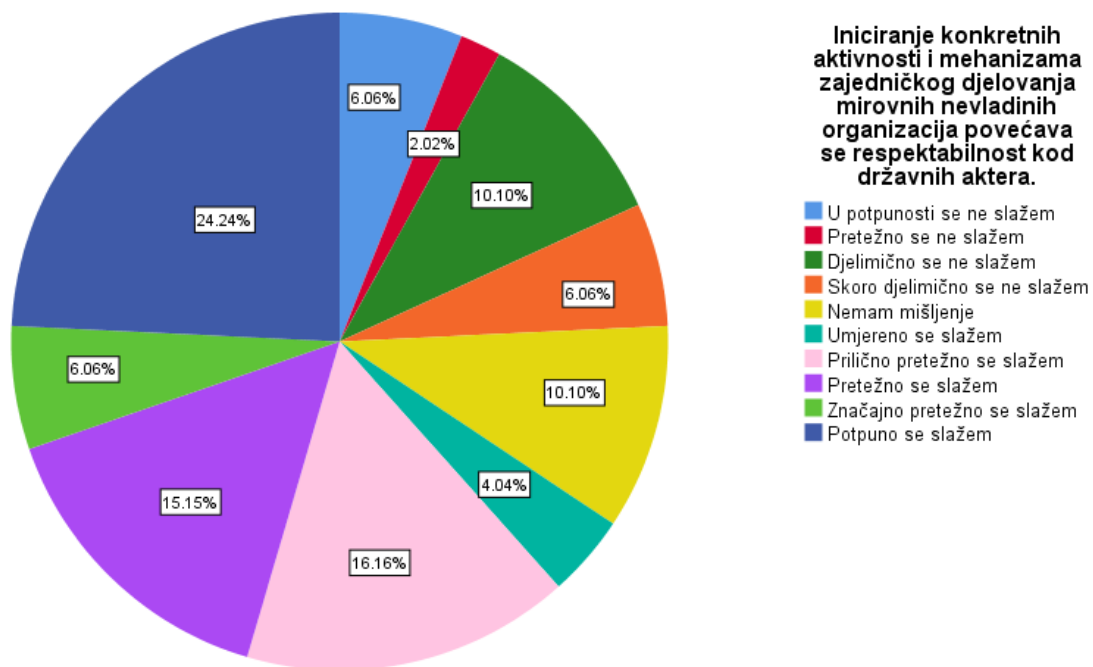

Izvor: Autor

Kako iniciranje konkretnih aktivnosti i mehanizama zajedničkog djelovanja mirovnih nevladinih organizacija se povećava respektabilnost kod državnih aktera, u potpunosti se slaže 24,24% ispitanika, prilično pretežno se slaže 16,16%, dok se pretežno slaže 15,15%.

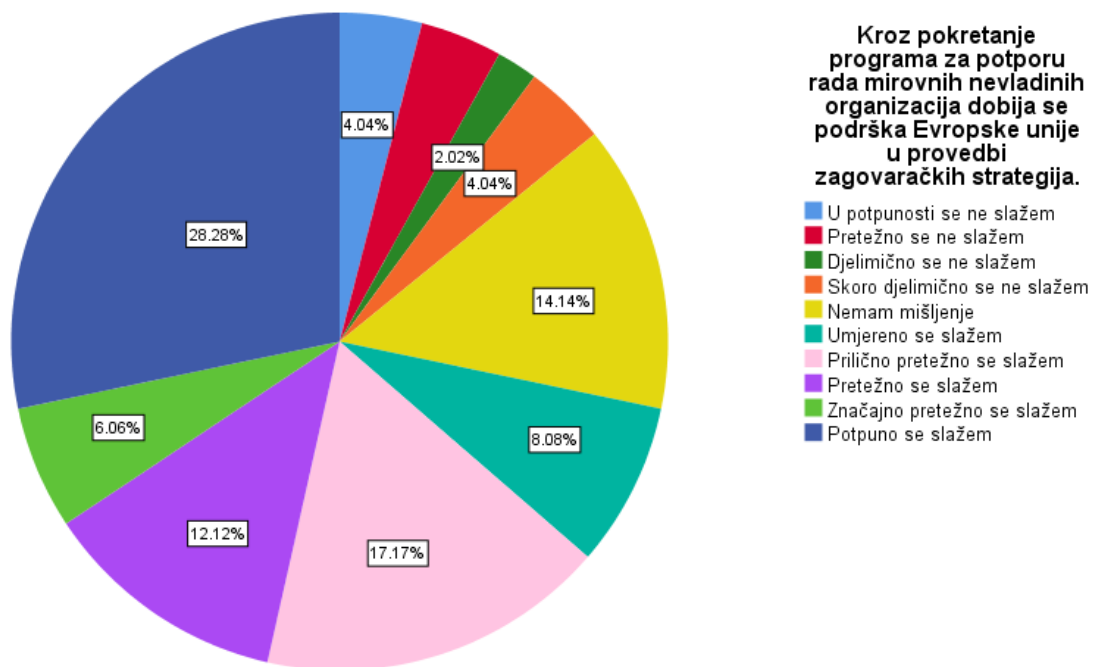
Grafikon 4.

Izvor: Autor

Kako mirovne nevladine organizacije prilikom provođenja zagovaračkih akcija, dobijaju podršku vladinih i nevladinih organizacija iz Evropske unije, 28,28% ispitanika je kazalo kako se potpuno slažu, 17,17% kako se prilično pretežno slažu te kako nemaju mišljenje njih 14,14%.

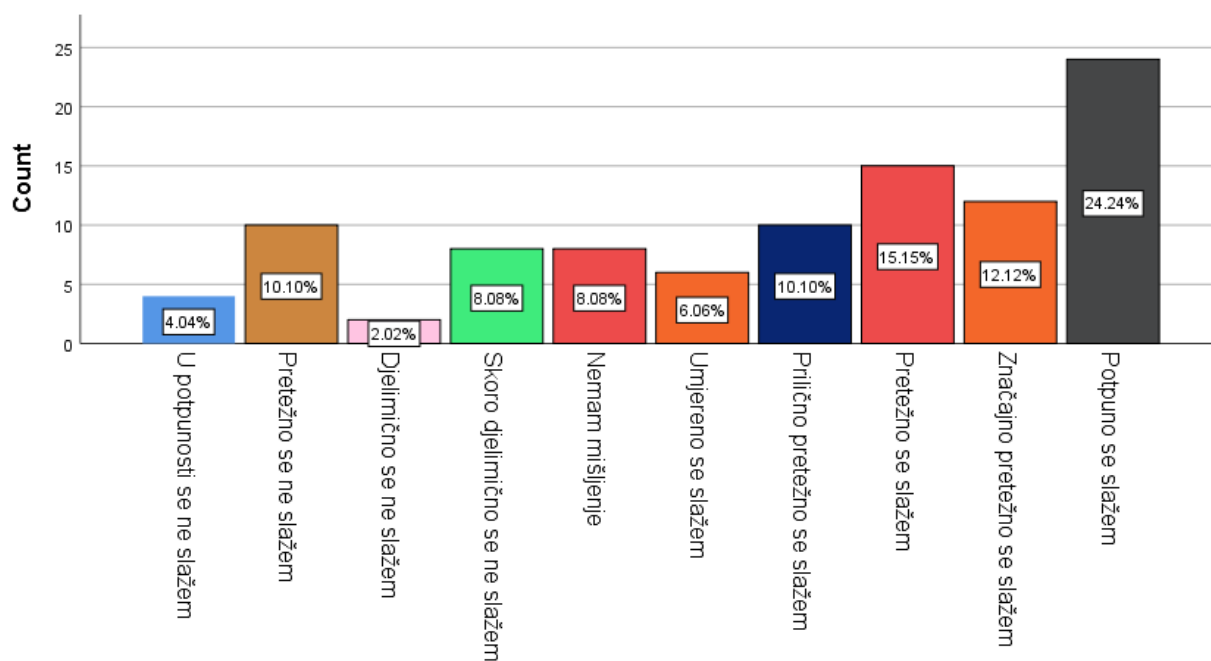
Grafikon 5.

Izvor: Autor

Podrška organizacija i institucija Evropske unije doprinosi jačanju pozicije mirovnih nevladinih organizacija, čak 24,4% potpuno se slaže, pretežno se slaže njih 15,15% dok se značajno pretežno slaže 12,12% ispitanika.

Grafikon 6.

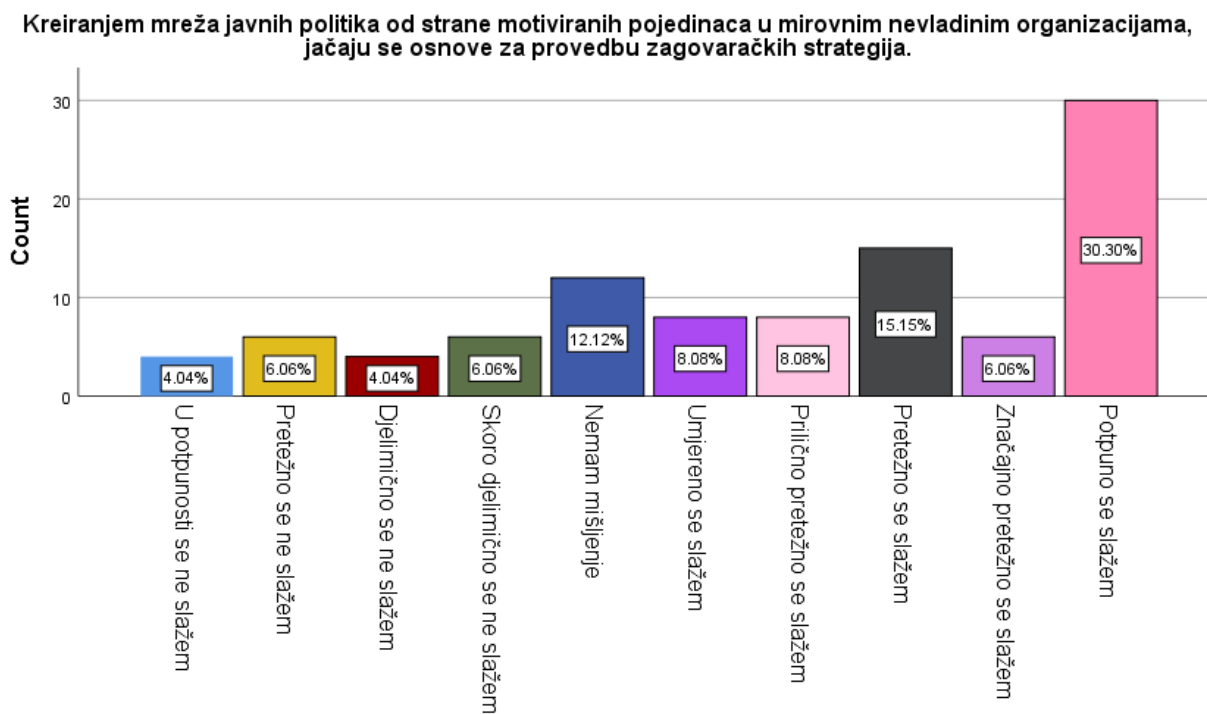

Finansijska potpora institucija Evropske unije doprinosi jačanju poziciju mirovnih nevladinih ...

Izvor: Autor

Kako kreiranjem mreža javnih politika od strane motiviranih pojedinaca u mirovnim nevladinim organizacijama, jačaju se osnove za provedbu zagovaračkih strategija, najveći broj ispitanika, 30,30% je kazao kako se u potpunosti slažu, a njih 15,15% kako se pretežno slažu dok 12,12% ispitanika nema mišljenje.

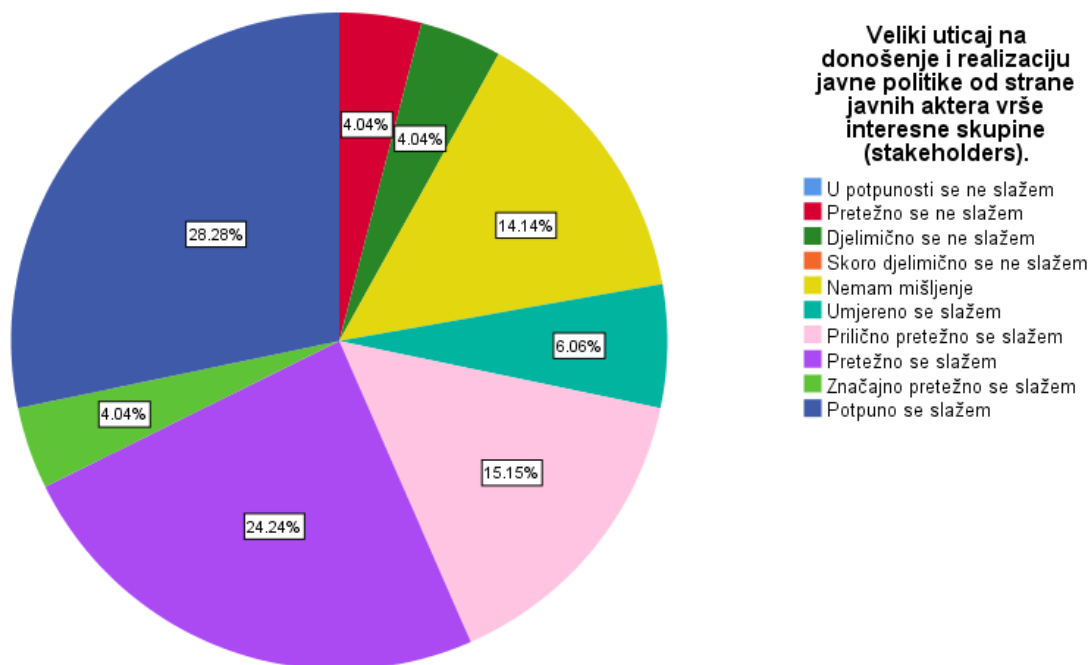
Grafikon 7.

Izvor: Autor

Čak 28,28% ispitanika se potpuno slaže kako interesne skupine (stakeholders) doprinose uspješnijoj realizaciji zagovaračkih strategija. Njih 24,24% pretežno se slaže a 15,15% prilično pretežno se slaže sa ovim stavom.

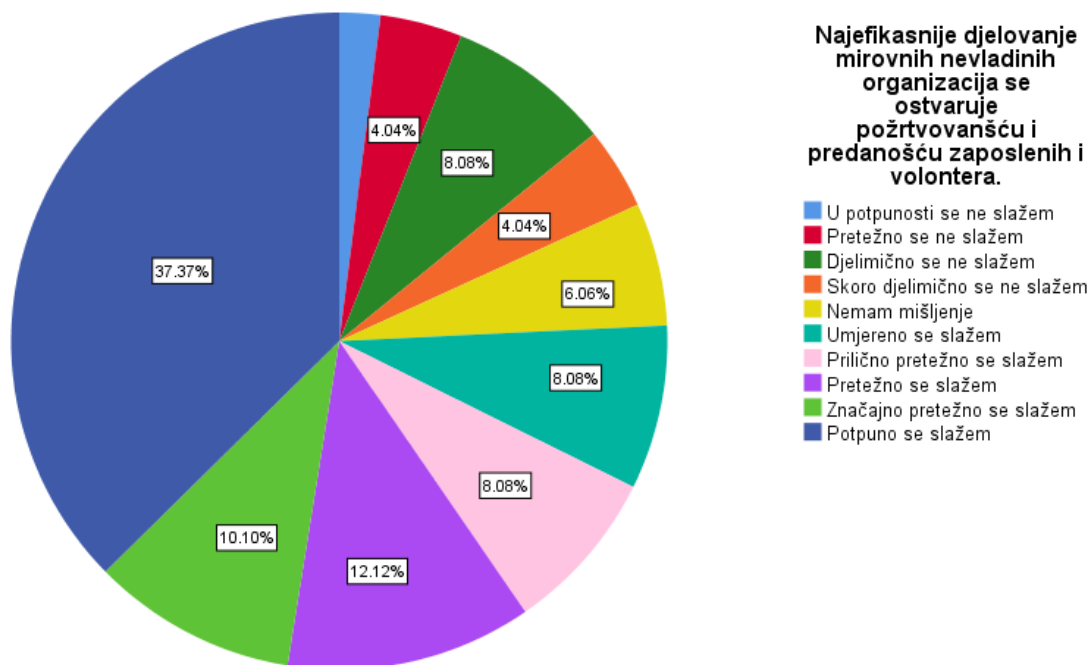
Grafikon 8.

Izvor: Autor

Čak 37,37% ispitanika smatra kako se najefikasnije djelovanje mirovnih nevladinih organizacija ostvaruje požrtvovanšću i predanošću zaposlenih i volontera. Njih 12% smatra kako se značajno pretežno slažu dok se pretežno slaže 10,10% ispitanika.

Grafikon 9.

Izvor: Autor

U ishodu hi-kvadrat testa (tabela 2), vidljiva je nezavisnost ovih dviju kategoričkih varijabli. Tako se u Pearson Chi-Square vidi vrijednost statistika koja je 154.702^a, df je 72 dok je Asymp. Sig. (2-sided) odnosno približna dvostrana vjerovatnoća je .000 iz čega se vidi kako su ove dvije varijable u asocijaciji.

Tabela 2. Testiranje varijabli: Bosanskohercegovačke mirovne nevladine organizacije ostvaruju odličnu saradnju sa onim iz zemalja okruženja i Evropske unije i Putem zajedničkog djelovanja mirovnih nevladinih organizacija povećava se respektabilnost kod državnih aktera.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2- sided)
Pearson Chi-Square	154.702 ^a	72	.000
Likelihood Ratio	114.901	72	.001
Linear-by-Linear Association	28.219	1	.000
N of Valid Cases	100		

a. 90 cells (100.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .04.

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	1.759	.000
	Cramer's V	.622	.000
N of Valid Cases		100	

Izvor: Autor

U navedenim rezultatima Cramer's V vidimo kako su oni $> 0,6$ što znači da su rezultati jaki, a polja veoma povezana. Upotrebom Hi-kvadrat testa nezavisnosti, potvrđena je teza o statističkoj podudarnosti $\chi^2 = 1.759$.

U ishodu hi-kvadrat testa (tabela 3) vidljiva je nezavisnost ovih dviju kategoričkih varijabli. Tako se u Pearson Chi-Square vidi vrijednost statistika koja je 322.422^a, df je 72 dok je Asymp. Sig. (2-sided) odnosno približna dvostrana vjerovatnoća je .000 iz čega se vidi kako su ove dvije varijable u asocijaciji.

Tabela 3. Testiranje varijabli: Povezivanjem sa mirovnih nevladinim organizacijama zemalja iz okruženja dobija se inozemna potpora i temeljni podsticaj u razvoju i kroz pokretanje programa za potporu rada mirovnih nevladinih organizacija dobija se podrška Evropske unije u provedbi zagovaračkih strategija. Crosstabulation

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	322.422 ^a	72	.000
Likelihood Ratio	226.570	72	.000
Linear-by-Linear Association	58.411	1	.000
N of Valid Cases	100		

a. 87 cells (96.7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .08.

Symmetric Measures

		Value	Asymptotic Standard Error ^a	Approximate T ^b	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	1.805			.000
	Cramer's V	.638			.000
Interval by Interval	Pearson's R	.772	.052	11.963	.000 ^c
Ordinal by Ordinal	Spearman Correlation	.795	.052	12.927	.000 ^c

N of Valid Cases	100		
------------------	-----	--	--

- a. Not assuming the null hypothesis.
- b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.
- c. Based on normal approximation.

Izvor: Autor

U navedenim rezultatima Cramer's V vidimo kako su oni $> 0,6$ što znači da su rezultati jaki, a polja veoma povezana. Upotrebom Hi-kvadrat testa nezavisnosti, potvrđena je teza o statističkoj podudarnosti $\chi^2 = 1.805$.

U ishodu hi-kvadrat testa (tabela 4) vidljiva je nezavisnost ovih dviju kategoričkih varijabli. Tako se u Pearson Chi-Square vidi vrijednost statistika koja je 107.818^a, df je 72 dok je Asymp. Sig. (2-sided) odnosno približna dvostrana vjerovatnoća je .000 iz čega se vidi kako su ove dvije varijable u asocijaciji.

Tabela 4. Testiranje varijabli: Bosanskohercegovačke mirovne nevladine organizacije ostvaruju odličnu saradnju sa onim iz zemalja okruženja i Evropske unije i Podrška organizacija i institucija Evropske unije doprinosi jačanju poziciju mirovnih nevladinih organizacija

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2- sided)
Pearson Chi-Square	107.818 ^a	72	.004
Likelihood Ratio	96.816	72	.027
Linear-by-Linear Association	16.549	1	.000
N of Valid Cases	100		

a. 90 cells (100.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .04.

Symmetric Measures

	Value	Approximate Significance

Nominal by Nominal	Phi	1.468	.004
	Cramer's V	.519	.004
N of Valid Cases		100	

Izvor: Autor

U navedenim rezultatima Cramer's V vidimo kako su oni $< 0,6$ što znači da su rezultati djelimično jaki, a polja djelimično povezana. Upotrebom Hi-kvadrat testa nezavisnosti, potvrđena je teza o statističkoj podudarnosti $\chi^2 = 1.469$.

5.2. Rezultati višestruke regresije

Tabela 16. Kronbahov alfa (*Cronbach's Alpha*)

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.959	.958	100

Izvor: Istraživanje autora

Kronbahov alfa za kompletan upitnik iznosi 0,959 što se smatra odličnim. Vrijednost 0,959 nam pokazuje da su pitanja iz upitnika koja primjenjuju zadanu skalu jako pouzdana. Posmatrajući detaljnu analizu može se zaključiti da pojedina pitanja zanemarivo mogu smanjiti vrijednost Kronbahov alfa. Budući da su zanemariva, nije ih potrebno eliminirati iz daljnjih analiza. Zbog narušenosti pretpostavke o raspodjeli, korištene su neparametarske tehnike.

VI ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Nevladine organizacije treba da nastave provoditi neformalne programe obuke o rješavanju konflikata, nenasilnoj komunikaciji, pregovaranju, medijaciji i drugo. Važno je naglasiti kako je nova koalicija nevladinih organizacija kao što je Mreža za izgradnju mira, nastala kao projekt najvećim dijelom finansiran od strane inostranih sponzora, a imali su unaprijed određen plan realizacije aktivnosti. U okvirima nevladinih organizacija pojavljuju se forme pritiska koje nisu „aranžirane“ kao projekti. Radi se o autentičnim aktivnostima, nezavisnim od inostranih sponzora, koje nisu „projektne“ ograničene, a aktivnosti su potaknute od samih građana. Može se zaključiti kako ova inicijativa dolazi od građanstva ili aktivista koji manje-više spontano izražavaju svoja stanovišta i zahtjeve.

U Bosni i Hercegovini, posebno zapaženu ulogu u mirovnim inicijativama su imale omladinske organizacije, a neke od njih su Mreža za izgradnju mira, Inicijativa mladih za ljudska prava te Helsinški odbor za ljudska prava u Republici Srpskoj.

Mirovne inicijative su pomogle u uspostavljanju normalnih uslova i života ljudi kao i da se oni počnu suočavati sa činjenicama koje su se stvarno i desile što je posebno bilo teško na mjestima gdje su počinjeni ratni zločini.

Omladinske mirovne inicijative su bile memorializacija ili pak različiti događaji, konferencije i mirovne kampovi. Važno je spomenuti mirovni kamp u Rudom u organizaciji više nevladinih organizacija u okviru kojeg su mladi učili o identitetu, predrasudama, vještinama dijaloga i alatima za transformaciju sukoba u vlastitim zajednicama.

Kamp je bio USAID-ov projekat kojeg su proveli Centar Karuna, Centar za izgradnju mira, Inicijativa mladih za ljudska prava u BiH - YIHR BiH, PRONI i Mali koraci. Mirovni kampovi su se održali i u Sanskom Mostu, Bihaću, Tuzli i Brčkom gdje je bio i veći broj donatora koji su se interesovali za mir.

Nakon 2007. godine se mijenjaju prioriteti o tome šta uraditi jer se mislilo kako su građani ušli u fazu pomirenja. Pozitivna je činjenica kako je veliki broj mladih koji su trenutno uposlenici vladinih ili nevladinih organizacija kreirali pozitivna razmišljanja kada su u pitanju mirovne inicijative. Ono što je evidentno, jeste kako je suočavanje s prošlošću negdje teže, a negdje lakše prolazilo.

Važno je navesti i mirovne skupove solidarnosti za prestanak nasilja i agresije u Palestini, a nevladine organizacije koje su imale aktivnosti krajem 2023. godine su: MFS EMMAUS, Udruženje civilnih žrtava rata “Svjetlost” te mnoge druge neformalne skupine građana koje su organizovale humanitarne bazare u mnogobrojnim bosanskohercegovačkim gradovima sredinom oktobra 2023. godine.

Glavni cilj ovog rada bio je istražiti mirovni aktivizam nevladinih organizacija, fondacija i drugih institucija u Bosni i Hercegovini od 1996. do 2023. godine.

Od izuzetne je važnosti da nevladine organizacije nastave provoditi neformalne programe obuke o rješavanju konflikata, nenasilnoj komunikaciji, pregovaranju, medijaciji i drugo. Važno je naglasiti kako je nova koalicija nevladinih organizacija kao što je Mreža za izgradnju mira, nastala kao projekt najvećim dijelom finansiran od strane inostranih sponzora, a imala je unaprijed određen plan realizacije aktivnosti. U okvirima nevladinih organizacija pojavljuju se forme pritiska koje nisu „aranžirane“ kao projekti. Radi se o autentičnim aktivnostima, nezavisnim od inostranih sponzora, koje nisu „projektne“ ograničene, a aktivnosti su potaknute od samih građana. Može se zaključiti kako ova inicijativa dolazi od građanstva ili aktivista koji manje-više spontano izražavaju svoja stanovišta i zahtjeve. Na izvjestan način, pojave ovih grupacija ukazuju na pokušaje kako bi se korekcijska funkcija vratila u domen spontane autentične građanske alternative.

“Forum građana Tuzla” i “Krug 99”, kroz projekt pod nazivom “Građanski alternativni parlament”, ostavile su snažaj uticaj na ujedinjenju potpuno pocijepane bosanskohercegovačke javnosti ujedine.

Kao najznačajniji primjer mirovnih inicijativa u Bosni i Hercegovini se ubraja *Mreža za izgradnju mira* koja je osnovana 2010. godine. Radi se o najvećoj mreži civilnog društva u Bosni i Hercegovini koja okuplja 226 članica.

Kako bosanskohercegovačke mirovne nevladine organizacije ostvaruju odličnu saradnju sa onim iz zemalja okruženja i Evropske unije, najveći broj ispitanika se potpuno slaže. Ispitanici se slažu kako putem zajedničkog djelovanja mirovnih nevladinih organizacija se povećava respektabilnost kod državnih aktera.

Najveći broj ispitanika se izjasnilo i kako mirovne nevladine organizacije prilikom provođenja zagovaračkih akcija, dobijaju podrška vladinih i nevladinih organizacija iz Evropske

unije. Ispitanici su istakli važnost podrške organizacija i institucija Evropske unije jer doprinosi jačanju pozicije mirovnih nevladinih organizacija.

Ispitanici su složni kako motivirani pojedinci u mirovnim nevladinim organizacijama, doprinose efektivnijoj provedbi zagovaračkih strategija, te kako interesne skupine (*stakeholders*) doprinose uspješnijoj realizaciji zagovaračkih strategija. Najveći broj ispitanika smatra kako se najefikasnije djelovanje mirovnih nevladinih organizacija ostvaruje požrtvovanšću i predanošću zaposlenih i volontera.

Za kraj su ispitane hipoteze H0 sa H1, H2 i H3 putem testiranja standardne nezavisnosti dviju kategoričkih varijabli hi-kvadrat u programu SPSS upoređene. U ishodu hi-kvadrat testa vidljiva je nezavisnost zadatah kao i približna dvostrana vjerovatnoća koja je bila .000 iz čega se vidjelo kako su sve zadate varijable u asocijaciji.

U radu su potvrđene sve pomoćne hipoteze. Time je potvrđena i generalna hipoteza koja glasi „Uspješnom realizacijom mirovnih inicijativa nevladine organizacije postaju respektabilan akter kod formalnih aktera i građana Bosne i Hercegovine“.

LITERATURA

Knjige:

1. Fočo, S. (2005). *Ogledi o tranziciji*, Zenica: Dom štampe.
2. Eesley, Ch. & Lenox, J. M. (2006). "Secondary Stakeholder Actions and the Selection of Firm Targets," Working Paper. Also Best Paper Proceedings of the 2006 Academy of Management Conference. Atlanta, GA. August.
3. Kidd, Q. (2016). "Civic Participation in America", *Springer*, New York
4. Kostadinović, B. (2004). Pojedinačni projekti u vezi istine i pomirenja u bivšoj jugoslaviji i svetu, Aktivnosti Inicijativa na planu istine i pomirenja, Beograd.
5. Petrović, B. [ur.] (2002). *Civilno društvo i nevladin sektor*, Beograd: Palgo centar.
6. Omerefendić, S. ur. (2014). *Priručnik za nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: EU & UNDP & Ministarstvo pravde BiH.
7. Ninković-Papić, R. at al. (2012). „Izveštaj o procjeni socijalnog poduzetništva u Bosni i Hercegovini“, FSU u BiH, august.
8. Muratović, S. (2006). *Ideja civilnog društva i sigurnost*, Sarajevo: DES.
9. Mujkić, A. (2005). „Korupcija, nacionalizam i prirodno stanje“ u: „Zeničke sveske“, Časopis za društvenu fenomenologiju i kulturnu dijalogiju, Zenica.
10. Mihajlović, S. (2005): „Kako nevladine organizacije vide političku moć i kako politička moć vidi nevladine organizacije“, dokument sa stručnog skupa „Analiza NVO okruženja – izazovi tranzicije“, Fond za otvoreno društvo Srbija, Beograd.
11. Nuhanović, A. (2005). *Fenomen javnosti*, Sarajevo: Promocult.
12. Petrović B. [ur.] (2002). *Civilno društvo i nevladin sektor*, Beograd: Palgo centar.
13. Puljek-Shank, R. (2020). *Iznad okvira projekata: lokalni legitimitet i zagovaranje civilnog društva u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung, FES.
14. Puljek-Shank, R. (2020). *Dead letters on a page? Civic agency and inclusive governance in neopatrimonialism*, Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen.; Salamon, M. L. et al., (2004): *Defining the Nonprofit Sector: A Cross – National Analysis*, Manchester University Press, Manchester.
15. Sejfića, I. (2009). *NVO sektor u BiH, tranzicijski izazovi*, Tuzla: Bosanska riječ.
16. Sekulić, G. B. (2006). *Individuum i nasilje 1991.: Otvorena pisma protiv rata*, Sarajevo: Rabic.

17. Salamon M. L. et al. (2004). *Defining the Nonprofit Sector: A Cross – National Analysis*, Manchester: Manchester University Press.
18. Šapina, H., Trbić, Dž., Pejić, M. (2008). *Finansijsko izvještavanje nevladinih organizacija u Federaciji Bosne i Hercegovine*, Sarajevo: Udruženje „Libertas“, „IBHI“.
19. Terzić, S. S. (2001). „Civilno društvo“, Sarajevo: Poglavlje XI u *Međunarodne političke podrške zemljama jugoistočne Evrope – Lekcije (ne)naučene u BiH*, Fond otvoreno društvo ViH.
20. Topić Stipić, D., Karabatić, D. (2021). *Civilno društvo, prepoznatljivost i perspektiva*, Mostar: Sveučilište u Mostaru.
21. Topić, T., Živanović, A., Zolja, a. (2005). *Mirovni aktivizam u Bosni i Hercegovini*, Banja Luka; Grafid.
22. Willetts, P. (2002). What is a Non-Governmental Organization?. In UNESCO (Eds.), *Encyclopedia of Life Support Systems: Encyclopedia of Institutional and Infrastructural Resources*, Eolss Publishers, Oxford 2002.
23. Vlaisavljević, U. (2006). *Etnopolitika i građanstvo*, Mostar: Dijalog.
24. Žeravčić, G., ur. (2016). *Studija mapiranja OCD u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo: European Union & EPRD.
25. Žarković, T., Gaković, J. (2020). KOJEG JE RODA SIGURNOST? 20 godina Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325 “Žene, mir i sigurnost” i njezina provedba u Bosni i Hercegovini.

Časopisi:

1. Hendry, R. J. (2006): “Taking Aim at Business: What Factors Lead Enviromental Non-Governmental Organizations to Target Particular Firms),” *Bussiness Society*; str. 45-47.
2. Hadžibegović, I., Kamberović, H. (1997). “Građansko društvo u Bosni i Hercegovini: porijeklo i kontekst”. Sarajevo: *Revija slobodne misli* 99., 9-10, str. 47.
3. Korjениć, O. (2006). „Civilno društvo i politička država“, *Časopis za obrazovanje, nauku i kulturu „Most“*, godina XXXI, str. 16.
4. Muller, N. E.; Seligson, A. M. (1994): “Civic culture and democracy: the question of causal relations”, *American Political Science Review*, Vol. 88, No. 3.
5. Okanović, H. (2021). “Značaj nevladinih organizacija u donošenju javnih politika u Bosni i Hercegovini u vremenu nakon Dejtonskog sporazuma”, *Tuzla: Historijski pogledi*, Vol. 6, Centar za istraživanje moderne i savremene historije Tuzla, str. 310.
6. Sejfića, I. (2010). Korekcijska funkcija nevladinog sektora u BiH, *Uprava*, 1(2), 17–39.

7. Zhang, Ch. (2018): Nongovernmental Organizations' Policy Advocacy and Government Responsiveness in China, *Journals Sagepub*, Vol 47, Issue 4, str. 3.

Internet:

1. www.cidi.ba, pristup 13.1.2023. godine.
2. www.mreza-mira.net, pristup 22.1.2023. godine.
3. www.snagalokalnog.ba, pristup 10.12.2023. godine.

Prilog

Anketni upitnik

UPITNIK ZA OCJENJIVANJE STAVOVA O MIROVNIM INICIJATIVAMA NEVLADINIH ORGANIZACIJA OD 1996-2023. GODINE U BOSNI I HERCEGOVINI

Bazični cilj navedenog istraživanja se ogleda u sagledavanju doprinosa nevladinog sektora u savremenim demokratskim procesima u Bosni i Hercegovini kroz mirovne inicijative, stoga Vas molimo za iskrenost u odgovaranju na postavljena pitanja i da na postavljena pitanja odgovarate što preciznije i konciznije. Za ovo istraživanje su bitni isključivo Vaši odgovori. Ovaj anketni upitnik je anonimn. Rezultati ovog istraživanja biti će zaštićeni uz prezentaciju sumarnih rezultata.

1. Koliko imate godina?

2. Spol

Muško

Žensko

3. Povezivanjem sa mirovnih nevladinim organizacijama zemalja iz okruženja dobija se inozemna potpora i temeljni podsticaj u razvoju.

U potpunosti se ne slažem 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 U potpunosti se slažem

4. Iniciranje konkretnih aktivnosti i mehanizama zajedničkog djelovanja mirovnih nevladinih organizacija povećava se respektabilnost kod državnih aktera.

U potpunosti se ne slažem 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 U potpunosti se slažem

5. Kroz pokretanje programa za potporu rada mirovnih nevladinih organizacija dobija se podrška Evropske unije u provedbi zagovaračkih strategija.

U potpunosti se ne slažem 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 U potpunosti se slažem

6. Finansijska potpora institucija Evropske unije doprinosi jačanju poziciju mirovnih nevladinih organizacija kod donošenja i implementiranju javnih politika.

U potpunosti se ne slažem 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 U potpunosti se slažem

7. Kreiranjem mreža javnih politika od strane motiviranih pojedinaca u mirovnim nevladinim organizacijama, jačaju se osnove za provedbu zagovaračkih strategija.

U potpunosti se ne slažem 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 U potpunosti se slažem

8. Veliki uticaj na donošenje i realizaciju javne politike od strane javnih aktera vrše interesne skupine (stakeholders).

U potpunosti se ne slažem 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 U potpunosti se slažem

9. Najefikasnije djelovanje mirovnih nevladinih organizacija se ostvaruje poštovanjem i predanošću zaposlenih i volontera.

U potpunosti se ne slažem 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 U potpunosti se slažem

10. Vaše zanimanje, grad iz kojeg dolazite i organizacija u kojoj radite:

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao studentica Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznata sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu.

Ovom izjavom potvrđujem da sam master rad napisala samostalno koristeći se isključivo navedenom literaturom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju.

Saglasna sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.

Sarajevo, 31.01.2024.

Potpis

FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA

Obrazac AR

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

Stranica 67 od 67

IZJAVA o autentičnosti radova

Naziv odsjeka i/ili katedre: SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

Predmet: Magistarski rad

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Medina Ibrahimović

Naslov rada: „MIROVNE INICIJATIVE NEVLADINIH ORGANIZACIJA U
POSTDEJTONSKOJ BOSNI I HERCEGOVINI (1996-2023),,

Vrsta rada: Završni magistarski rad

Broj stranica: 67

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Sarajevo, 31.01.2024.

Potpis